

Барномаи миллии
ҳимояи аҳоли аз бемории сил дар Ҷумҳурии Тоҷикистон
барои солҳои 2021-2025

1. МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ

1. Барномаи миллии ҳимояи аҳоли аз бемории сил дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025 (минбаъд- Барнома) бо мақсади кам кардани сатҳи бемории сил ва таъсири он ба рушди умумии иқтимоӣ ва иқтисодии кишвар ба роҳи таъмини дастрасии умумӣ ба ташхису табобати саривактию босифати ҳама намудҳои бемории сил, аз ҷумла сили ниҳонӣ, ки имконияти паст кардани сатҳи беморшавӣ ва ғавт, инчунин пешгирӣ намудани инкишофи минбаъдаи устуворӣ ба доруҳоро медиҳад, таҳия карда шудааст.

2. Дар доираи Барнома чунин вазифаҳо муайян карда шудаанд:

1) таъмин намудани дастрасии омма ба ташхиси саривактӣ ва босифати ҳамаи намудҳои бемории сил бо аҳамияти махсус ба санҷиши тамосҳо ва аҳолии хатари баланди осебпазирдошта;

2) таъмин намудани дастрасии умум ба табобати босифат ва муосири ҳамаи намудҳои бемории сил бо дастгирии мувофиқи беморон ба воситаи усулҳои ба бемор нигаронидашуда;

3) роҳандозии чораҳои мучтамаъ ва самараноки пешгирии бемории сил байни мубталоёни бемории сил ва тамоми аҳоли, инчунин таъсиррасонӣ ба кам шудани сироятёбӣ аз бемории сил дар кишвар;

4) ташкили низом ва фароҳам овардани шароити мусоид барои амалигардонии барномаи самараноки мубориза бо бемории сил.

2. ТАҲЛИЛИ ВАЗӢИЯТ

§ 1. Ҳолати эпидемиологии бемории сил дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

3. Тибқи ҳисоботи солонаи Агентии омери назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2019 аҳолии Тоҷикистон 9220100 нафар буда, гурӯҳи синнусолии ҷавонон нисбат ба дигар гурӯҳҳои синнусолӣ бартарӣ дорад. Гурӯҳи синнусолии 0 то 25-сола 51 фоизи шумораи умумии аҳоли ва гурӯҳи аз 65-сола боло 3,3 фоизро ташкил медиҳад. Қисми бештари аҳоли (73 фоиз) дар деҳот зиндагӣ мекунанд.

4. Баъди пошхӯрии Иттиҳоди Шӯравӣ бемории сил аз сари нав чун хатари асосии ба тандурустии ҷомеа таҳдидкунанда зухур ёфта, сатҳи бемории сил дар Тоҷикистон баланд боқӣ мемонад. Тоҷикистон яке аз 18 кишвари афзалиятноки Созмони умумичаҳонии тандурустӣ дар минтақаи Аврупо ба ҳисоб меравад, ки мубориза бо бемории сил бояд

пурзӯр гардад. Тибқи маълумоти пешгуи Созмони умумичаҳонии тандурустӣ дар соли 2019 дар Тоҷикистон ҳолатҳои ҳама намуди бемории сил 83 ба 100000 нафар аҳоли ва ҳолатҳои фавт дар ҳамин сол (бидуни ҳолатҳои фавт аз бемории сил, вируси норасоии масунияти одам) 7,9 ба 100000 нафар аҳолиро ташкил медиҳад. Байни ҳолатҳои нави бемории сил таносуби занҳо ва мардҳо 1 ба 1,2 боқӣ мемонад. Беморӣ асосан ба гурӯҳи нисбатан ҷавон ва аз ҷиҳати иқтисодӣ синну соли кории аҳоли зарба мезанад. Тақрибан аз 2-3 ҳиссаи (63 фоиз) ҳолатҳои нави беморӣ дар шахсони 15-44 сола ошкор шудааст. Созмони умумичаҳонии тандурустӣ дар соли 2019 ҳамагӣ 7700 ҳолати бемории сил, ки 2400 ҳолати он бемории сили ба доруҳо устувории васеъдошта аст, ҳисоб кардааст.

5. Тибқи маълумоти Маркази ҷумҳуриявии ҷимояи аҳоли аз бемории сил дар ҷумҳурӣ дар соли 2019 ҳамагӣ 5976 ҳолати ҳама намудҳои бемории сил (аз ҷумла дар баҳши иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ) ба қайд гирифта шуда, аз онҳо 5159 ҳолат дарёфти нав мебошанд (56 ба 100000 нафар). Аз соли 2014 инҷониб коҳиши мунтазами сатҳи бемории сил дар кишвар ба қайд гирифта шудааст. Яъне соли 2014 сатҳи бемории сил 60,8 ба 100000 нафарро ташкил дода, дар соли 2019 ин нишондод то 56 ба 100000 нафар аҳоли поён фаромадааст. Инчунин коҳиши назаррас дар таносуби ҳолатҳои бемории такрорӣ (қаблан табобатгирифта) ва шумораи умумии дарёфт дида мешавад.

6. Сатҳи беморшавӣ аз бемории сил дар Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар панҷ солаи охир ташкил медиҳад:

- 1) 2015 – 60,4;
- 2) 2016 - 60,6;
- 3) 2017 - 58,6;
- 4) 2018 – 56,6;
- 5) 2019- 56.

7. Сатҳи фавт аз бемории сил дар Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар панҷ солаи охир ташкил медиҳад:

- 1) 2015 – 3,9;
- 2) 2016 - 3,7;
- 3) 2017 - 3,5;
- 4) 2018 – 3,1;
- 5) 2019- 2,2.

8. Бори гарони бемории сили ба доруворӣ устувор масъалаи мушкил ва монетаи асосӣ дар роҳи мубориза бар зидди бемории сил мебошад. Аз се тадқиқоти устуворияти доруҳо, ки дар даҳсолаи охир гузаронида шуда буданд, натиҷаҳои гуногун ба даст омаданд. Яқум тадқиқоти гузаронидашуда дар Тоҷикистон дар солҳои 2005-2006 муайян намуд, ки бемории сили ба доруҳои сершумор устувор дар 6,8 фоизи ҳолатҳои нави бемории сили бемории сили наварёфтшудаи олуи балғамаш мусбӣ (МБС+) ва дар 27,4 фоиз ҳолатҳои беморшавии такрорӣ қаблан табобатёфтагон паҳн гардидааст. Тадқиқот танҳо дар худуди шаҳри Душанбе ва ноҳияи Рӯдакӣ гузаронида шуд ва ин

маҳдудияти асосӣ барои татбиқи натиҷаҳои он ҳамчун умумимиллӣ ба шумор мерафт. Тадқиқоти устуворияти доруҳои васеътар дар соли 2011 гузаронида шуда, он 25 ноҳияи кишварро дар бар гирифт. Маълумоти ниҳоӣ 12,5 фоиз бемории сили ба доруҳои сершумор устуворро дар ҳолатҳои нави дарёфти беморӣ ва 53,6 фоиз бемории сили ба доруҳои сершумор устуворро дар ҳолатҳои такрорӣ нишон дод. Бо мақсади таҳлили таъсири барнома ба паҳншавии бемории сил дар Тоҷикистон ва таъмини банақшагирии пурсамари барномавӣ, аз ҷумла дар ҳудудҳои идоракунии маводи доруворӣ, барнома аз моҳи июни соли 2016 то моҳи июни соли 2017 дар сар то сари кишвар тадқиқоти устуворияти доруҳои умумичумхуриявиро ташкил намуд. Тадқиқоти мазкур чун як ҷузъи барномаи фонди глобалӣ оид ба мубориза бо вируси норасоии масунияти одам, бемории сил ва вараҷа бо дастгирии техникии Оҷонсии ИМА оид ба рушди байналмиллалӣ дар доираи Барномаи мубориза бо бемории сил гузаронида шуд. Тадқиқот тамоми минтақаҳои кишварро фаро гирифта, дар он тамоми муассисаҳои ташхисӣ ва табобатии зерсохтори зиддисилӣ, аз ҷумла ташхисгоҳҳо ва табобатгоҳҳо ширкат варзиданд. Натиҷаи омӯзиш нишон дод, ки бемории сили ба доруворӣ устувор дар 19,9 фоиз ҳолатҳои нави дарёфт ва 41,1 фоиз байни ҳолатҳои такрорӣ, яъне қаблан табобатёфтагон ба қайд гирифта шудааст. Дар марҳилаи байни ба доруворӣ устувор таҳқиқоти охир таносуби бемории сили ба доруворӣ устувор дар ҳолатҳои нави дарёфт аз 12,5 фоиз то 19,9 фоиз зиёд гардида, аммо байни ҳолатҳои такроран беморшавии қаблан табобатёфтагон ба таври назаррас кам шудааст (аз 53,6 то 41,1 фоиз), ҳарчанд дар маҷмӯъ сатҳи бемории сили ба доруворӣ устувор ба таври изтиробангез баланд боқӣ мемонад. Тадқиқоти устуворияти доруҳо хусусияти нигаронкунандаи зиёдшавии устуворӣ ба дорувори зиддисилии қатори дуюмро, ки онҳоро гирифтори бемории сили ба доруҳои сершумор устувор ном мебаранд, муайян намуд. Яъне гирифтори бемории сили ба доруҳои сершумор устувор аз 17,4 фоиз то 21,3 фоиз афзудааст.

9. Бемории сил дар байни кӯдакон дар гурӯҳи бемории сил ба ҳадди зарурӣ нишон дода нашудаанд, аммо дарёфти ҳолатҳои бемории сили ба дорувориҳои сершумор устувор дар байни кӯдакон, дар натиҷаи беҳтар гаштани пайгирии алоқамандон ва истифодаи самараноки индуксияи балғам барои ба даст овардани намунаҳои балғам барои ташхис зиёд шудаанд (мутобиқи замимаи 1). Таҷрибаи мазкур бояд дар тамоми кишвар роҳандозӣ гардад (алҳол танҳо дар минтақаҳои аз ҷониби духтурони бидуни марз дастгириёбанда истифода мешавад).

10. Бемории сил дар муассисаҳои ислоҳӣ то ҳол чун мушкилот боқӣ мемонад. Шумораи умумии беморӣ дар ин бахш дар соли 2018 назар ба соли 2014 паст рафтааст, яъне 121 ҳолат дар соли 2018 ва 160 ҳолат дар соли 2014. Сатҳи бемории сил (ҳамаи намудҳо) дар маҳбасҳо зиёда аз 1008 ҳолат ба 100000 нафар мебошад. Мушкилоти бемории сили ба доруворӣ устувор дар низоми иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ камтар шудааст.

11. Бемории сил яке аз паҳншудатарин бемориҳои ҳамрадиф ва сабаби асосии марғи шахсони бо вируси норасоии масунияти одам зиндагикунанда боқӣ мемонад. Ҷоизи гирифтори бемории сил, ки аз ташҳиси вируси норасоии масунияти одам гузаштанд, аз соли 2014 инҷониб хеле боло рафта, дар соли 2018 тақрибан 93 ҷоизро ташкил медиҳад (мутобиқи замимаи 2).

12. Барномаи миллии зиддисилӣ муҳочирони меҳнати ба ватанбаргаштаре яке аз гурӯҳҳои асосии осебпазир ба сироятҳои бемории сил муаррифӣ кардааст. Дар вақтҳои охир ҷоизи муҳочирон байни ҳолатҳои нави бемории сил 13 ҷоиз поён рафтааст. Кам будани чораҳои амалии мақсаднок, ки ба пешгирии бемории сил ва назорати байнисарҳадии он равона гардидааст, инчунин мутахаррикии аҳоли ба самаранокии Барнома таъсири манфӣ мерасонад. Ҳарчанд дар ҳамкориҳои байнисарҳадии мубориза бо сил байни кишварҳо пешравӣ дида мешавад, онҳо нокифоя мебошанд. Зеро воситаҳои молиявӣ, ки ба муҳочирони меҳнатӣ хизматрасонии тиббиро дар кишвари қабулкунанда дастрас мегардонанд, амал намекунанд.

§ 2. Хизматрасониҳо оид ба бемории сил

13. Хизматрасониҳо оид ба пешгирӣ, ташҳис ва табобати бемории сил ба аҳолии Тоҷикистон аз ҷониби муассисаҳои кумаки аввалияи тиббию санитарӣ ва соҳаи махсуси зиддисилӣ, инчунин дар муассисаҳои ислоҳӣ аз тарафи раёсати тибби Сарраёсати иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ расонида мешавад. Соҳаи махсуси зиддисилӣ дар намуди марказҳои зиддисилӣ дар сатҳи ҷумҳуриявӣ, вилоятӣ ва шаҳру ноҳиявӣ амал мекунанд. Ҳамаи марказҳои мазкур ба аҳоли оид ба ташҳису табобати амбулаторӣ хизматрасонӣ карда, масъули амалигардонӣ ва ҳамоҳангсозии чорабиниҳо оид ба назорати бемории сил дар маҳалли ҷамоияти худ мебошанд. Алҳол гирифтори бемории сил дар 25 муассиса бо шумораи умумии 1660 кат (Маркази миллии бемориҳои сил, шуш ва ҷарроҳии қафаси сина, 4 беморхонаи вилоятӣ, беморхонаи кӯдакони бемориҳои сил дар шаҳри Душанбе ва 19 беморхонаҳои ноҳиявӣ) табобати статсионарӣ мегиранд. Аз соли 2009 инҷониб инфрасохтори беморхонаҳои зиддисилӣ қисман ихтисор гардиданд. Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон нақша дорад, ки минбаъд низ 1660 кат нигоҳ дошта шавад, аммо онҳоро барои муолиҷаи гирифтори бемории сили ба доруҳои сершумор устувор ва бемории сили ба доруҳои устувориӣ васеъдошта аз нав тақсим намуда, як қисми дигарро барои расонидани кумаки паллиативӣ зимни бемории сил таъин намояд.

14. Беморони сил асосан дар муассисаҳои кумаки аввалияи тиббию санитарӣ муайян гардида, сипас барои ташҳис ба озмоишгоҳҳои зиддисилӣ фиристода мешаванд. Агар ташҳис тасдиқ шавад (ё ин ки дар асоси нишондиҳандаҳои клиникӣ шубҳаи ҷиддӣ ба бемории сил вучуд дошта бошад), речаи муолиҷа аз ҷониби шӯрои (консилиуми) табибон муайян карда мешавад. Тақрибан 40 ҷоиз беморон табобати

амбулаториро аз рӯзи аввали тасдиқи ташхис оғоз менамоянд. Боқимондаҳо дар беморхонаҳо бистарӣ мешаванд. Табобати минбаъда дар муассисаи табобатии кумаки аввалияи тиббию санитарии ҷои истиқомат сурат мегирад.

15. Шабакаи озмоишгоҳҳои зиддисилӣ аз озмоишгоҳи миллии референсӣ, ки ҳамчун озмоишгоҳи силии дорои хатари баланд тавсиф мешавад ва ҳама намуди таҳқиқотҳои озмоишгоҳҳои хатари муътадил, инчунин амалиётҳоро бо киштҳои сабзида барои айнияткунонӣ (идентификатсия), санчиши ҳассосият ба доруҳо фенотипӣ ва таҳлилҳои санчиши хатиро дар киштҳои мегузаронад, 5 озмоишгоҳи вилоятӣ хавфи муътадил ва 76 озмоишгоҳи ноҳиявӣ хавфи паст иборат аст. Озмоишгоҳҳои сатҳи вилоятӣ хатари муътадил дар ҷамоати деҳоти Дехмоӣ ноҳияи Ҷаббор Расулов, шаҳрҳои Кӯлоб, Бохтар, Хоруғ ва озмоишгоҳи миллии тандурустии ҷамъиятӣ дар шаҳри Душанбе иқтисодии гузаронидани таҳқиқоти кишти балғам дар намунаҳои муҳити саҳту моеъ ва усулҳои таҳлили хатии намунаро доранд. Кишт дар муҳити моеъ дар лӯлачаҳои нишондиҳандаи сабзиши микобактерия дар 3 таҳлилгоҳ-ҷамоати деҳоти Дехмоӣ ноҳияи Ҷаббор Расулов, шаҳри Кӯлоб ва озмоишгоҳи миллии тандурустии ҷамъиятӣ дар шаҳри Душанбе гузаронида мешавад. Озмоишгоҳи миллии референсӣ маҷмӯи пурраи санчиши микробиологӣ, аз ҷумла санчиши ҳассосият ба маводи доруворӣ фенотипӣ, доруворӣ зиддисилии қатори яқум ва доруҳои зиддисилии қатори дуюм, маводи доруҳои нави Бедаквиллин ва Деламамид, инчунин доруҳои таъиноташон боздидшудаи Клофаземин ва Линезолидро мегузаронад. Санчиши ҳассосият ба доруҳо ба доруҳои нав ва доруҳои таъиноташон боздидшудаи ба наздикӣ ворид карда шуданд, вале воридкунии пурраи он мониторинги босифати иловагӣ ва таъмини назорати сифатро талаб мекунад. Айни ҳол, таҳлили пурраи ҳассосият ба доруҳо танҳо дар озмоишгоҳи миллии референсӣ гузаронида мешавад. Озмоишгоҳи байналмилалӣ референсии Гаутинги Олмон шабакаи таҳлилгоҳии кишварро дар баҳогузори ва кафолати сифат дастгирӣ намуда, ёрии техникӣ мерасонад.

16. Соли 2018 алгоритми ташхисӣ ба тавсияҳои Созмони умумиҷаҳонии тандурустӣ мутобиқ гардонида шуд, ки ин технологияи ташхиси молекулярӣ Ген Эксперт (дастгоҳи малеркулярӣ) барои дарёфт намудани чубчамикроби сил ва муайян намудани мутобиқат ба доруи рифампитсин ба воситаи аввалин дараҷаи ташхис табдил дод. Ҷорӣ намудани технологияи Ген Эксперт дар охири соли 2011 шурӯъ гардид. Дар соли 2017 дар кишвар, аллакай, дар 43 озмоишгоҳ 46 дастгоҳи Ген Эксперт дастрас гардид. Бо мақсади дастрас гардонидани усули ташхиси молекулярӣ дар тамоми кишвар низоми интиқоли балғам ба роҳ монда шудааст, аммо барои баъзе ноҳияҳои дурдаст дастрасӣ ба таҳлили Ген Эксперт душвор мебошад. (43 нуқтаи Ген Эксперт барои 66 ноҳия). Интиқоли балғам аз деҳот ба ноҳия аз ҷониби муассисаҳои кумаки аввалияи тиббию санитарӣ сурат гирифта,

минбаъд ба вилоят бо дастгирии шарикони рушд аз ҷониби марказҳои зиддисилии интиқол дода мешавад.

17. Усули ғайрифаволи дарёфти ҳолатҳои бемории сил усули асосии ошкорсозии ҳолатҳои нави беморӣ мебошад. Қормандони кумаки аввалияи тиббию санитарӣ уҳдадоранд, ки шахсони аломатҳои беморидоштаро муайян намуда, онҳоро ба муассисаҳои махсусгардонидашудаи зиддисилии барои ташхис равона созанд. Тибқи алгоритми ташхисӣ, ташхиси бемории сил ба воситаи дастгоҳи Ген Эксперт муқаррар мегардад. Агар бемории сил тасдиқ гардад, озмоиши минбаъдаи таҳлили хаттӣ вобаста ба дараҷаи устуворӣ ба рифампитсин гузаронида мешавад. Дар ҳолати манфӣ будани натиҷаҳои Ген Эксперт ташхис ба воситаи санҷиши рентгенӣ муайян карда мешавад. Микроскопияи бевоситаи намунаи (молиш) балғам барои муайян намудани сироятпазирии бемор пешбинӣ шудааст. Усули фаволи дарёфти ҳолатҳои бемории сил барои пайгирӣ кардани тамосҳо ва муоинаи мунтазами гурӯҳҳои тахти хатар қарордошта татбиқ мегардад. Мутаассифона, шумораи тамосҳои тафтишшуда нисбати як бемор бо дарназардошти андозаи хоҷагии як хона басанда нест. Ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва созмонҳои ҷомеаи шахрвандии маҳаллӣ дар дарёфти ҳолатҳои нави бемории сил нақши калон дошта метавонанд.

18. Муайян кардани намудҳои беморӣ ва тавсеаи речаи махсуси муолиҷа дар муассисаҳои махсусгардонидашудаи зиддисилии сатҳи ҷумҳуриявӣ ва вилоятӣ аз ҷониби шӯрои табибони силшинос амалӣ мегардад. Баъди нашрияи Созмони умумичаҳонии тандурустӣ дар соли 2018 дар бораи «Робитаи фаврӣ оид ба табобати бемории сили ба доруворихои сершумор устувор ва рифампитсин устувор» барнома бо дастгирии Хазинаяи глобалӣ фарогирӣ бо речаҳои навро васеъ намуд ва онро дар тамоми кишвар таъмин кард. Дархост барои хариди доруворӣ, миқдори онҳо ва бучет мутаносибан тасхех карда шуданд. Хазинаяи глобалӣ барои маблағгузори арзиши афзуншудаи табобат 1169000 доллари америкой ҷудо кард. Дастурамали миллии клиникаи табобати бемории сил боздид карда шуда, соли 2019 аз ҷониби Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ гардидааст.

19. Дастрасгардонии бетавакқуфи доруҳои зиддисилии сифатноки қатори якум ба ҳамаи муассисаҳои зиддисилии таъмин гардид. Аз соли 2018 инҷониб дорувори зиддисилии қатори якум, аз ҷумла вояҳои кӯдакона аз ҷониби Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз маблағҳои бучети давлатӣ харидорӣ карда мешавад. Таъминот ва интиқоли маводи доруворӣ дар дохили кишвар бо дастгирии молиявии Хазинаяи глобалӣ идора карда мешавад. Дорувори зиддисилии қатори дуюм, аз ҷумла вояҳои кӯдакона тариқи гранти Хазинаяи глобалӣ аз ҷониби таъминоти умумичаҳонии маводи доруворӣ дастрас карда мешаванд. Барои тамизгардонии анбори нигоҳдорӣ, нигоҳдошт, тақсиму интиқол ба нуқтаҳои хизматрасонии зиддисилии, назорат ва пуррагардонии захираҳо қоидаҳо муқаррар

гардидаанд. Маркази ҷумҳуриявии ҷимояи аҳолӣ аз бемории сил мониторинги захираҳои доруро дар сатҳи канорӣ тавассути ташрифҳои мунтазами назоратӣ мегузаронад. Фурӯши доруҳои зиддисилии қатори дуҷум дар дорухонаҳо манъ карда шудааст.

20. Ҳамаи доруҳои зиддисилиӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бояд ба қайд гирифта шаванд. Мақсад аз ин иқдом кафолати қабули доруҳо ва дигар маводҳои тиббӣ аст, ки ба стандартҳои умумии сифат, беҳатарӣ ва самаранокӣ ҷавобгӯ мебошанд.

21. Дарёфти ҳолатҳои нав бо усули фаъол ва ғайрифавол сурат мегирад (дар вақти воридшавӣ ба маҳбас ва санҷишҳои мунтазам). Маҳбусони гирифтори бемории сил дар беморхонаи марказии сили ҷазои ҷиноятӣ дар шаҳри Ваҳдат ва бахши он дар вилояти Суғд муолиҷа мегиранд. Озмоишгоҳҳои ин муассисаҳо бо дастгоҳи Ген Эксперт ва микроскопияи молиши балғам мучаҳҳаз мебошанд. Ба дигар муассисаҳои низомии иҷроии ҷазои ҷиноятӣ таҳлилгоҳҳои зиддисилии низомии граждани хизмат мерасонанд. Илова бар ин, боз дар ҳафт марказҳои ислоҳотӣ ва бузургтарин тавқиғҳои тафтишотӣ дар шаҳри Душанбе, изоляторҳои махсуси зиддисилиӣ мавҷуданд. Дар муассисаҳои зиддисилии маҳбасҳо дар маҷмӯъ 195 кат мавҷуд аст, ки 30-тои онҳо барои бемории сили ба доруворӣ устувор пешбинӣ шудааст. Дар низомии иҷроии ҷазои ҷиноятӣ норасоии кормандони тиб мушкilotи мубрам ба ҳисоб меравад. Раёсати тиббии сарраёсати иҷроии ҷазои ҷиноятӣ аз ҷониби маблағгузори беруна, ки тавассути Хазиनाи глобалӣ амалӣ мегардад, фаъолият мебаррад. Маводи доруворӣ ва реагентҳо аз ҷониби барнома ва Хазинаи глобалӣ дастрас карда мешаванд. Соли 2018 ҳамагӣ 25 гирифтори бемории сил ба доруворӣ устувор бо таъобат бо доруҳои зиддисилии қатори дуҷум фаро гирифта шуда буд, ки 6 нафари онҳо бемории сили ба доруҳо устувории васеъдошта доштанд. Пайгирии маҳбусони бемори озодшуда дар байни низомии шаҳрвандӣ, ки бояд муҳлати таъобати зиддисилиро ба охир расонанд, бояд таҳким ёбад ва фаъолтар гардад.

22. Маркази ҷумҳуриявии ҷимояи аҳолӣ аз бемории сил ва Маркази ҷумҳуриявии пешгирӣ ва мубориза бо бемории пайдошудаи норасоии масуният чорабиниҳои мунтазамро оид ба бемории сил/вируси норасоии масунияти одам тавассути машваратҳои якҷояи барномавӣ ва техникаӣ мегузаронанд, дар ҳамкорӣ ва ҳамоҳангсозӣ ислоҳҳои зарурӣ ба дастурамалҳо ва протоколҳо оид ба масъалаҳои машварату муоина оид ба вируси норасоии масунияти одам барои беморони сил, муоинаи шахсон бо вируси норасоии масунияти одам зиндагикунанда барои дарёфти бемории сили фаъол, таъобати сирояти ниҳонии сил дар беморони гирифтори сирояти якҷояи бемории сил, вируси норасоии масунияти одам ворид менамоянд, инчунин мубодилаи маълумотҳо ва пурзӯр намудани низомҳои мониторингӣ ва ҳисоботӣ, инчунин тавассути мутобиқгардонӣ ва ҳамоҳангсозии чорабиниҳои дахлдор байни гурӯҳҳои хавфи баланди сироятёбӣ, аз ҷумла он чорабиниҳое, ки аз ҷониби Хазинаи глобалӣ дастгирӣ меёбанд, амалӣ карда мешаванд,

ташкил мекунад. Дар натиҷаи ин, санҷиши вируси норасоии масунияти одам дар беморони сил, ки нишондиҳандааш аз соли 2013 инҷониб дар сатҳи баланд қарор дорад (97-98 Ҷоиз), беҳтар гаштааст. Аммо, ин нишондиҳандаи муоинаи бемории сил дар байни шахсони бо вируси норасоии масунияти одам зиндагикунада пасттар, 76,7 Ҷоизро ташкил медиҳад, вале афзоиши назарраси он дар муқоиса бо соли 2014 дида мешавад (50,7 Ҷоиз). Табобати пешгирикунанда бо котримоксазол соли 2018 ҳамагӣ дар 80 Ҷоиз беморон гузаронида шуда буд. Ҳамаи ҳолатҳои дарёфтшудаи бемории сил санҷишро оид ба вируси норасоии масунияти одам бо ташаббуси соҳаи зиддисилӣ, вале тестҳои Ҷаврӣ барои вируси норасоии масунияти одам чун пештара дар соҳаи зиддисилӣ дастрас нестанд, бинобар ин, намунаҳои хун ба марказҳои беморҳои пайдошудаи норасоии масуният равона қарда мешаванд, ки алоқаи мутақобил аксар вақт ба таъхир меафтанд.

23. Барнома системаи стандартии бақайдгирӣ ва ҳисоботиро оиди бемории сил дар асоси платформаи кушодаи электронии Опенэмерес истифода мебарад, ки низоми маълумоти тиббии он бо назардошти тавсияҳои охиринаи Созмони умумиҷаҳонии тандурустӣ ва талаботҳои иловагии кишвар таҷдид қарда шудааст. Модули озмоишгоҳии ин система таҳия шуда, алҳол истифода мешавад, вале он боз тақмили минбаъдаро талаб мекунанд. Бо истифодаи модул мубодилаи зуди маълумотҳо миёни мутахассисони озмоишгоҳ ва табибон сурат мегирад. Аз соли 2018 Маркази ҷумҳуриявии Ҷимояи аҳолии аз беморҳои сил метавонад ҳамаи ҳисоботҳоро аз рӯи намунаҳои бемории сил бо истифодаи регистри электронии мазкур дастрас намояд.

24. Айни замон бештари беморони сил маҷмӯи дастгирии иҷтимоӣ барои ҳавасмандӣ ба риояи речаи табобат намегиранд. Барои онҳое, ки кӯмак расонида мешавад, аз имкониятҳо ва сарчашмаҳои дастраси шахру ноҳияҳо вобаста буда, гуногун мебошанд. Бемороне, ки ба шакли мутобиқгаштаи беморони сил гирифтанд ва дар беморхонаи кӯдаконаи зиддисилии шаҳри Душанбе ва шуъбаи кӯдаконаи маркази миллии беморҳои сил, шуш ва ҷарроҳии қафаси сина табобати беморхонагӣ мегиранд, аз ҷониби ташкилотҳои кӯмакрасон ғизои иловагӣ мегиранд. Мутаассифона, ёрии пулие, ки аз ҷониби Ҳазинаи глобалӣ барои ҳавасмандкунии беморон дода мешуд, моҳи март соли 2019 қатъ гардид. Дигар намудҳои дастгирии иҷтимоӣ ва равонӣ ба монанди машваратҳои равонӣ иҷтимоӣ, пешниҳоди табобати бевосита назоратшаванда, назорати видеоии табобати бевосита назоратшаванда, инчунин ташвиқот оид ба дастрасӣ ба манбаъҳои имконпазир танҳо дар баъзе ноҳияҳо ва деҳаҳо аз ҷониби ташкилотҳои ҷамъиятии маҳаллӣ расонида мешавад. Дар натиҷаи ташвиқот бо мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ дар ҷорҷӯбаи лоиҳаҳои дастгирикунанда дар аксарияти ноҳияҳо қарорҳои мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ қабул шудааст, ки дар онҳо уҳдадорҳои соҳаи кумаки аввалияи тиббию санитарӣ, зиддисилӣ ва ҷамоатҳо дар беҳтар намудани дарёфт ва табобати беморони сил, аз

чумла расонидани кумаки иҷтимоӣ ва имтиёзҳои гуногун ба беморони сил дарҷ гардидааст. Ин таҷриба бояд васеъ ва дар саросари кишвар 100 фоиз фаро гирифта шавад, инчунин, қарорҳои мазкур аз рӯи имкон бояд бо дарназардошти тағйирот ва фокуси хизматрасонии ба бемор нигаронидашуда боздид карда шаванд. Инчунин зарур аст, ки кумак ба ҳар бемор дастрас, ба талаботи инфиродии онҳо ҷавобгӯ ва байни ниҳодҳои кумақкунанда ҳамоҳанг карда шавад. Дар ҳар як муассисаи зиддисилӣ ё кумаки аввалияи тиббию санитарӣ бояд кормандони иҷтимоӣ кор кунанд, зеро онҳо ҳолати иҷтимоӣ ва ниёзҳои шахсии беморро ба кӯмаки иҷтимоиву равонӣ муайян намуда, беморро ба ташкилоти ҷамъиятӣ ё дигар соҳаҳои дахлдор равона менамоянд.

2. ДАСТОВАРДҲО ВА МУШКИЛОТҲОИ АСОСИ

§ 1. Дастовардҳо ва пешравиҳо дар соҳаи зиддисилӣ

25. Барнома дар давраи нақшаи миллии стратегияи пешинаи худ (солҳои 2015-2020) ба муваффақиятҳои бузург ноил шудааст, хусусан:

- Маркази ҷумҳуриявии ҷимояи аҳоли аз бемориҳои сил бори аввал дар нақши қабулкунандаи асосии гранти бемории сили Хазинаяи глобалӣ (9,6 миллион доллари америкоӣ) гардид. Грант бомуваффақият амалӣ шуда истодааст;

- хазинаяи глобалӣ барои кишвар маблағи иловагӣ ҷудо карда, ҳаҷми умумии маблағ 11019000 доллари америкоӣ зиёд карда шуд;

- ҳамоҳангӣ байни Маркази ҷумҳуриявии ҷимояи аҳоли аз бемориҳои сил ва шарикон оид ба мубориза бо бемории сил хуб ба роҳ монда шуда, маблағҳои аз сарчашмаҳои гуногун ҷудошуда оқилона истифода мешаванд;

- бо сабаби коҳиш ёфтани кумакҳои беруна дар оянда, Нақшаи бисёрсолаи гузариши устуворона ба маблағгузории миллий бо иштироки гурӯҳи корӣ, ки дар ҳайати он намояндагони Маркази ҷумҳуриявии ҷимояи аҳоли аз бемориҳои сил, шарикон, Маркази ҷумҳуриявии пешгирӣ ва мубориза бар зидди бемории пайдошудаи норасоии масуният, Барномаи рушди Созмони Милали Муттаҳид, Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин намояндагони ташкилотҳои ҷамъиятӣ, ки дар самти вируси норасоии масунияти одам ва сил фаъолият менамоянд, шомил мешаванд, тартиб дода шудааст;

- дар солҳои охир маблағгузории давлат барои мубориза бо бемории сил торафт меафзояд. Вазорати тандурустӣ ва хифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон инчунин маблағгузорию солҳои охир зиёд кардааст. Он доруворӣ зиддисилии қатори яқум ва мавод барои микроскопия ва санҷишҳои биокимиёвии бемории силро харидорӣ менамояд. Маоши кормандони соҳаи сил ду маротиба зиёд гардида, хароҷоти хурукворӣ барои беморон аз 1,6 то 16 сомонӣ баланд бардошта шуд (гарчанде ин ҳанӯз ҳам нокифоя ҳисобида мешавад);

- стратегия ва дастурамалҳои муосири байналмилалӣ оид ба идоракунии бемории сил сари вақт ворид карда шуда, амалӣ шуда истодаанд;

- дастурамали миллӣ оид ба идоракунии бемории сил тибқи тавсияҳои охиринаи Созмони умумичаҳонии тандурустӣ (соли 2018) боздид гардида, аз ҷониби Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ гардидааст. Комиссияи маслиҳатию машваратию табибон (консилиум), ки мақомоти асосӣ оид ба қабули қарорҳои клиникӣ ба ҳисоб меравад, ғайримарказонида шуда, дар ҷамоати деҳоти Деҳмоӣ ноҳияи Ҷаббор Расулови вилояти Суғд, шаҳрҳои Кӯлобу Бохтари вилояти Хатлон ва Хоруғи Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон комиссияҳои маслиҳатию машваратию табибони вилоятӣ таъсис дода шудааст. Онҳо дар ҳамкориҳои зич бо комиссияҳои маслиҳатию машваратию табибони марказӣ фаъолият мебаранд. Ғайримарказикунонӣ барои босуръат ворид намудани тавсияҳои нави Созмони умумичаҳонии тандурустӣ дар саросари кишвар мусоидат менамояд. Комиссияҳои маслиҳатию машваратию табибони вилоятӣ барои сари вақт ворид намудани речаҳои нав ва таъботи амбулаторӣ ба салоҳиятҳои иловагӣ ниёз доранд. Дар натиҷаи омӯзишҳои зарурӣ ва таҳкими иқтидор дар самти таҳияҳои нав ва тавсияҳои зуд-зуд такмилёбандаи Созмони умумичаҳонии тандурустӣ яқчо бо дастгирии молиявӣ комиссияҳои маслиҳатию машваратию табибони вилоятӣ мустақилият ва салоҳияти бештари қабули қарорҳоро ба даст меоранд;

- дастрасии мунтазам ба маводи доруворӣ сифатноки зиддисилӣ, аз ҷумла доруворӣҳои нав таъмин гардиданд;

- дар охири соли 2018 фарогирии саросарии кишвар оид ба воридкунии речаҳои нави таъботии аз ҷониби Созмони умумичаҳонии тандурустӣ тавсияшуда амалӣ карда шуд;

- ҳамчун ҷузъи ҷудонашавандаи таъботи бемории сили ба доруҳо устувор мониторинги фаъоли бехатарии доруҳо инчунин дар кишвар ворид карда шуд. Қариб ҳамаи марказҳои зиддисилӣ ба аудиометрҳо, электрокардиографҳо мучаҳҳаз гардонидани шуданд ва омӯзишҳои мувофиқ барои таъмини дурусти мониторинги клиникӣ таъботи беморони сил ва дарёфти саривақтию бартарафсозии таъсироти номатлуб гузаронида шуданд;

- раванди бақайдгирии доруворӣ зиддисилӣ дар Тоҷикистон шурӯъ шуд. Хазинаяи глобалӣ дар таҳкими иқтидори соҳаи назорати доруворӣ саҳмгузор мебошад;

- пойгоҳи маҳзани стандартикунонидашудаи маълумотҳо дар платформаи кушодаи Опенемерес дар ҳамаи муассисаҳои зиддисилии кишвар ворид карда шуд;

- дар Тоҷикистон якҷанд воситаҳои электронӣ дар соҳаи мубориза бо бемории сил истифода мешаванд, аз ҷумла Кван-БС барои назорати анбор ва захираҳои маводҳои доруворӣ ва таҳияи дархостҳои зарурӣ барои харидории доруворӣ истифода бурда мешавад. Платформаи онлайнӣ огоҳсозии бармаҳали ГенЭксперт Алёрт дар 43 ноҳия аз шумораи умумии 66 ноҳия ворид гардид ва дар соли 2021 фарогирии ҳамаи муассисаҳои зиддисилии кишвар дар назар аст. барои тақвияти

санҷиши хароҷоти картриҷҳои Таҷҳизоти мазкур барои пурзӯр намудани мониторинги хароҷоти картриҷҳои ГенЭксперт, тартиб додани дархостҳои дақиқ бо мақсади ташхис, шарҳи натиҷаҳои озмоиш ва ҳаҷми кори ҳар як дастгоҳи ГенЭксперт кӯмак мекунад;

- натиҷаҳои беҳтари табобати ҳам бемории сили ҳассос ва ҳам бемории сили ба доруҳои сершумор устувор ба даст омадааст (самаранокии табобати бемории сили ҳассос аз 90,8 фоиз дар соли 2014 то 92 фоиз расидааст). Муваффақиятҳои калон оид ба нишондодҳои самаранокии табобати бемории сили ба доруворӣ устувор аз 50,2 фоиз дар соли 2014 то 64,9 фоиз дар соли 2016 ба даст омаданд;

- шумораи беморони дар табобати амбулаторӣ буда зиёдтар гардид (40 фоиз беморон табобатро дар шароити амбулаторӣ оғоз мекунанд). Дар натиҷаи беҳтаркунӣ ва кам кардани шумораи катҳо коҳиш ёфтани микдор ва давомнокии табобати беморхонагӣ дар беморхонаҳои зиддисилӣ ба даст омад;

- ташкилотҳои ҷамъиятӣ ба барнома фаъолона ҷалб карда шуданд, хусусан нақши онҳо дар дастгирии беморон дар шароити амбулаторӣ зиёд аст. Айни замон, 16 ташкилоти ҷамъиятии маҳаллӣ дар амалисозии чорабиниҳои зиддисилӣ таҷриба доранд. Вале ҷалби онҳо маҳдуд аст ва онҳо дар сатҳи таҷрибавӣ дар якҷанд ноҳияҳо ё ҷамоатҳо фаъолият мекунанд. Аз ин рӯ, барои васеънамоеи фаъолияти ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва тақвият додани нақши ҷомеаи шаҳрвандӣ дар мубориза бар зидди сил талабот зиёд аст;

- ҳамкории зичи соҳаи зиддисилӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ заминаро барои бақайдгирии расмӣ ассотсиатсияи «Ҳамкории боздошти сил дар Тоҷикистон» фароҳам овард, ки муассисони он шаш ташкилоти ҷамъиятӣ, зиёда аз 80 узв аз ҳисоби намояндагони муассисаҳои давлатию ғайридавлатӣ ва зиёда аз 20 соҳибкори бонуфуз, санъаткорон ва рӯзноманигорон мебошанд;

- барои мусоидат кардан ба ҳавасмандӣ ба табобат барои бемороне, ки ба меъёрҳои муайян мувофиқанд, усулҳои алтернативӣ, ба мисли табобат дар хона ва бо кӯмаки ҷамъиятҳо дар маҳал истифода мешавад. Фарогирии ҷуғрофӣ ин усул бояд васеътар гардад. Раванди муолиҷаи шумораи ками беморон тавассути технологияи рақамӣ назорат карда мешавад;

- дар кишвар чорабиниҳое, ки аз ҷониби донишқадаҳои молиявӣ беруна (Агентии Иёлоти Муттаҳидаи Америка оид ба рушди байналмилалӣ, Хазинаяи глобалӣ ва ғайра) муайян гардидаанд, дастгирӣ шуда, бо ҳамоҳангсозӣ ва ҳамкории самаранок ва касбӣ бо шарикони байналмилалӣ ва миллӣ, ки барои назорати бемории сил дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷалб шудаанд, босамар татбиқ мешаванд.

§ 2. Дастовардҳо дар самти ташхиси озмоишгоҳии зиддисилӣ

26. Озмоишгоҳҳои зиддисилии Ҷумҳурии Тоҷикистон низ ба дастовардҳои назаррас ноил гаштааст, аз ҷумла:

- озмоишгоҳҳои зиддисилӣ дар Тоҷикистон ҳама гуна таҳлилҳои

ташхисиро барои бемории сил ва бемории сили ба доруворӣ устувор мегузаронанд;

- алгоритм ва стратегия, инчунин амалияи ташхиси бемории сил тибқи стандартҳои байналмилалӣ таҷдид ва роҳандозӣ гардиданд;

- усулҳои фаврии молекулярӣ чун таҳлили асосӣ ва аввалиндараҷаи бемории сил дар сатҳи ноҳия гузаронида мешавад ва 90 фоизи аҳоли ба он дастрасӣ дорад;

- таҳлили кишти балғам 80 фоизро фаро гирифтааст. Соли 2020 озмоишгоҳи кишт дар вилояти Суғд ба озмоишгоҳи сатҳи дараҷаи бехатарии биологии-3 табдил дода мешавад, ки имконияти гузаронидани санҷиши хассосияти доруҳои фенотипиро медиҳад ва бо ин роҳ сарбории озмоишгоҳи миллии референсӣ кам мешавад;

- муоинаи мунтазами гирифтронии бемории сил барои вирусҳои норасоии масунияти одам ва муоинаи шахсони бо вирусҳои норасоии масунияти одам зиндагикунанда барои бемории сил 97 фоизро ташкил медиҳад;

- пажӯҳишгоҳи микробиологӣ ва тибби озмоишгоҳии Гаутинги Олмон ҳамчун озмоишгоҳи супрамиллии референсӣ ба озмоишгоҳи миллии референсӣ кумаки техникӣ мерасонад. Озмоишгоҳи миллии референсӣ барои мониторинг ва арзёбии шабакаи озмоишгоҳии дохили кишвар масъул мешавад ва фаъолияти шабакаи озмоишгоҳҳои зиддисилро ҳамроҳсозӣ мекунад;

- низоми интиқоли намунаҳо аз соли 2012 амал мекунад ва алҳол намунаи балғамро аз ҳамаи ноҳияҳо ба наздиктарин озмоишгоҳи Ген Эксперт мерасонад. Бо вучуди ин, он нокифоя аст ва низоми интиқол ба танзим ниёз дорад. Бахши интиқол аз озмоишгоҳи вилоятӣ ба озмоишгоҳи миллии референсӣ нисбатан хубтар фаъолият мекунад ва минтақаҳои аз ҷиҳати чуғрофӣ душвортарини Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшонро дар бар мегирад;

- ҳамаи қормандони озмоишгоҳҳои зиддисилӣ аз омӯзишҳои зарурӣ гузаштанд. Омӯзишҳои такмилидараҷа мунтазам аз ҷониби озмоишгоҳи миллии референсӣ ва озмоишгоҳи супрамиллии референсӣ ташкил карда мешавад.

- харидорӣ бетавақуфи масолеҳи хароҷоти озмоишгоҳҳо барои ҳама усулҳои ташхис тавассути Хазинаяи глобалӣ ва Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли таъмин мегардад. Харидорӣ реагентҳо ва масолеҳи озмоишӣ марказонида шудаанд;

- ҳамаи озмоишгоҳҳои зиддисилӣ ба интернет (тавассути модемҳои 3G) дастрасӣ доранд ва бо озмоишгоҳҳои вилоятӣ ва озмоишгоҳи миллии референсӣ таъмули маълумот карда мешаванд, ҳарчанд қатъи шудани интернет дар Тоҷикистон, хусусан дар деҳот зуд-зуд рух медиҳад;

- системаи пайвасти ташхисӣ ва огоҳкунии бармаҳали Ген Эксперт дар 46 озмоишгоҳҳо, ки бо ҳамин микдор платформаи Ген Экспертро доранд, насб карда шуд. Насб кардани дастгоҳҳои зиёдтари огоҳкунии бармаҳали Ген Эксперт то расидан ба 100 фоиз ва таъмини системаи

устувори фаъолияткунанда, ба шумули васлшавии мунтазам ба шабакаи интернет хеле зарур аст;

- қисми озмоишгоҳӣ ба низоми электрони бақайдгирии бемории сил Опенемерес ҳамроҳ карда шудааст. Варақа ва шаклҳои бақайдгирӣ ва ҳисоботӣ дар тамоми шабакаи озмоишгоҳӣ ба меъёри муайян дароварда шудааст;

- ҳамаи озмоишгоҳҳои зиддисилӣ ба тамоми таҷҳизоти озмоишгоҳӣ дастрасӣ доранд. Низоми нигоҳдории таҷҳизот роҳандозӣ карда шудааст. Назорат ва сертификатсияи утоқҳои бехатарии биологӣ ҳар сол як бор амалӣ мегардад;

- озмоишгоҳи миллии референсӣ пурра фаъолият мекунад ва аз соли 2013 инҷониб ҳамасола назорати берунаи сифатро барои санҷиши хассосияти доруҳо ва усули таҳлили хаттӣ ба доруҳои қатори I ва II бомуваффақият мегузарад.

§ 3. Мушкилиҳои асосӣ дар самти бемории сил дар Тоҷикистон

27. Новобаста ба дастовардҳои муҳими комёбшуда дар соҳаи мубориза бо бемории сил дар Тоҷикистон як қатор душвориҳои ҷиддии ҳалталаби зерин мавҷуд мебошад:

- бемории сил мушкилоти муҳими саломатии омма боқӣ мемонад;

- дарёфти саривақтии шаклҳои хассос, устувор ва сирояти ниҳонии бемории сил дар сатҳи зарурӣ намебошад;

- намунаҳои бақайдгирӣ барои беморони гумонбар ба сил бояд дар ҳар як муассисаҳои кумаки аввалияи тиббию санитарӣ пур карда шаванд;

- мушкилии дарёфт, ташҳис ва табобати бемории сил дар байни кӯдакон хусусияти клиникийи ташкилӣ дошта, дар сатҳи паст қарор дорад;

- пайгирии тамосҳо усули самараноки дарёфти ҳолатҳои бемории сил дар байни гурӯҳҳои зерӣ хатар ба ҳисоб рафта, бо як қатор сабабҳо дар сатҳи паст қарор дорад;

- идоракунии бемориҳои ҳамрадифи бемории сил, вирусӣ норасоии масунияти одам дар сатҳи шаҳру ноҳияҳо нокифоя мебошад, аз ҷумла бо сабаби нокифояи маблағгузорию бучетӣ;

- табобати сирояти ниҳонии сил унсури муҳими Стратегияи боздошти бемории сил буда, то ҳол дар Тоҷикистон ворид карда нашудааст;

- дар сатҳи шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурӣ масъалаи таъмини ғизои зарурӣ ба беморони сили дар табобат қарордошта то ҳол ҳалли ҳудро наёфтааст;

- усули табобати бемории сили ба бемор нигаронидашуда дар кишвар таҷрибавӣ буда, то ҳол дар ҳамаи шаҳру ноҳияҳо ба пуррагӣ татбиқ карда нашудааст;

- таҳияи нақшаи тадқиқоти амалӣ ва сафарбаркунии захираҳои инсонӣ ва молиявӣ барои амалигардонии он яке аз мушкилоти асосӣ мебошад;

- чорабиниҳои назорати сироятӣ дар бисёр муассисаҳои зиддисилии Тоҷикистон ба таври кофӣ иҷро намешаванд, ки ин яке аз омилҳои ба паҳншавии бемории сил таъсиррасонанда ба шумор меравад;

- дар ҷумҳурӣ, хусусан дар ноҳияҳои дурдаст, норасоии кадрҳо ва тарки соҳа намудани кормандон дар соҳаи зиддисилии мушоҳида мешавад;

- доғузори ва ҳуқуқпоймолкунӣ то ҳол мушкилоти ҷиддӣ дар роҳи пешгирии, ташхис ва табобати бемории сил боқӣ мемонанд.

- идома додани таҳкими катҳои хадамоти бемории сил, бахусус азнавтасимкунии миқдори катҳо аз хадамоти бемории сил ба ёрии паллиативӣ зарур аст. Бюҷети ба катҳо ҷудошуда бояд ҷиҳати таъсиси ёрии паллиативии дахлдор барои беморони сил ва ба стандартҳои муосир мутобиқ равана карда шавад. Айни ҳол, ёрии паллиативӣ дар кишвар ба роҳ монда нашудааст;

- дар хизматрасонии тиббӣ дар самти бемории сил дар муассисаҳои низоми иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ, хусусан дар масоили таъминоти кадрҳо ва ҳавасмандкунии онҳо мушкилот мавҷуд аст;

- норасоии захираҳои молӣ ва кадрӣ барои иҷрои нақшаи беҳтаргардонии (оптимизатсия) шабакаи озмоишгоҳии бемории сил монеаҳо эҷод менамояд;

- воситаи боэътимоди электронӣ барои ҳисоб кардани талабот ва хароҷоти маводи озмоишгоҳӣ хеле заиф мебошад;

- татбиқи модули озмоишгоҳии Опенемерес ё ворид намудани системаи ягонаи мукаммали иттилоотӣ барои ҳамаи озмоишгоҳҳо барои идоракунии маълумот то ҳол ба пуррагӣ ҳалли худро наёфтааст;

- дарёфти саривақтии ҳолатҳои бемории сил дар ҷумҳурӣ ташвишвар боқӣ мемонад, зеро маълумоти дақиқ дар бораи шумораи ҳолатҳои эҳтимолии бемории аз мадди назар дурмонда вучуд надорад;

- бо дарназардошти хусусияти ҷуғрофии кишвар низоми кунунии ҷамъоварӣ ва интиқоли намунаҳои балғам дар ноҳияҳои гуногун фарқ карда, барои сари вақт ташхис ва дарёфт намудани беморони сил монеаҳоро эҷод мекунад;

- санҷиши ҳассосияти доруҳо дар кишвар танҳо дар озмоишгоҳи миллии референсӣ гузаронида мешавад, ки ин барои сари вақт фаро гирифтани ҳамаи беморони сил бо санҷиши ҳассосияти доруҳо аз сабаби сарбории баланд ва ҷойгиршавии ҷуғрофии минтақаҳо монеаҳо пайдо менамояд;

- усули ба кӯдакон мувофиқи ҷамъоварии намунаҳо (индуксияи балғам, намунаи начосат ва ғайра), инчунин санҷишҳои молекулярӣ ва тасдиқи ҳолатҳои сил дар байни кӯдакон нокифоя мебошад;

- таҳкими иқтисодии кормандон барои хизматрасониҳои махсусгардонидашудаи зиддисилии ва кумаки аввалияи тиббӣ санитарӣ дар сатҳи паст амалӣ карда мешавад;

- новобаста аз ҳолатҳои тахминӣ муайян намудани шумораи пешбинишудаи ҳолатҳои бемории сил дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025 ва шумораи пешгӯишудаи бемории сил ба доруворӣ

устувор, ки ба табобат дар солҳои 2021-2025 фаро гирифта мешаванд, мушкил мешавад (мутобиқи замимаи 3);

- норасоии кормандони техникӣ барои нигоҳубин ва нигоҳдории дастгоҳҳои техникӣ ҷой дорад. Бақайдгирии электроники таҷҳизоти озмоишгоҳӣ ва хизматрасонии асосии он ба анҷом нарасидааст.

3. НИШОНДИҲАНДАҲОИ БАЙНАЛМИЛАЛӢ ОИД БА БЕМОРИИ СИЛ

28. Асамблеяи генералии Созмони Милали Муттаҳид 26 сентябри соли 2018 аввалин вохӯрии сатҳи баландро чун воқуниши феврал ба паҳншавии бемории сил ва муттаҳидшавии кишварҳо барои маҳви бемории сил дар дафтари марказии Созмони Милали Муттаҳид дар шаҳри Нью-Йорк баргузор намуд. Хулосаи ин вохӯрӣ ҳадафи бузургро ба ҳар кишвари иштирокчӣ, ки амалҳои февралро барои дар бар мегирад. Он аз кишварҳо амали февралро баҳри тезонидани суръати инкишоф барои расидан ба мақсади асосӣ, яъне аз байн бурдани бемории сил дар тамоми ҷаҳон то соли 2030 талаб мекунад. Тоҷикистон вазифадор шуд, ки ба нишондиҳандаҳои зерин ноил гардад (мутобиқи замимаи 4).

29. Ҳадафҳои кишвар бо интиҳои марҳилаи панҷсола, ки бо ин барнома фаро гирифта мешавад, муқаррар гардидаанд. Ин ҳадафҳо бо иқдомҳои миллии стратегӣ оид ба рушд муайян гардида, ба усулҳои муносиру байналмилалӣ ва ҳадафҳои Асамблеяи генералии Созмони Милали Муттаҳид мувофиқбуда муайян гардидаанд:

1) сатҳи фавақ аз бемории сил дар муқоиса бо соли 2020 ҳадди ақал 35 фоиз коҳиш меёбад (ё ин ки тибқи маълумоти Созмони умумичаҳонии тандурустӣ дар муқоиса бо соли 2015 75 фоиз кам карда мешавад);

2) сатҳи беморшавӣ бо бемории сил ҳадди ақал 30 фоиз кам карда мешавад (ё ин ки тибқи маълумоти Созмони умумичаҳонии тандурустӣ дар муқоиса бо соли 2015 50 фоиз паст мешавад);

3) фоизи бемории сили ба доруворӣ устувор байни ҳолатҳои нав пасттар аз 10 фоиз ва байни ҳолатҳои беморшавии такрорӣ камтар аз 35 фоиз мешавад;

4) дастрасии умум ба ташхис ва табобати ҳама намудҳои бемории сил, аз ҷумла бемории сили ба доруворӣ устувор таъмин мешавад, яъне:

- ҳадди ақал 85 фоизи ҳолатҳои бемории сили наварёфтшудаи олуидаи балғамаш мусбӣ муайян мегарданд;

- ҳадди ақал 90 фоизи ҳолатҳои бемории сили наварёфтшудаи олуидаи балғамаш мусбӣ, ки табобатро оғоз кардаанд, онро ба итмом мерасонанд;

- ҳадди ақал 90 фоизи ҳолатҳои пешбинишудаи бемории сили ба доруворӣ устувор аз ташхис мегузаранд;

- ҳадди ақал 75 фоиз аз ҳамаи ҳолатҳои муайянгардидаи бемории сили ба доруворӣ устувор бомуваффақият муолиҷа мешаванд.

30. Барнома барои расидан ба ҳадафҳои муқарраргардида ба

амалисозии чорабиниҳои зерин таъя менамояд:

- аз ҷониби кишвар пурзӯр намудани салоҳият оид ба амалисозии Барнома, идоракунии доимӣ ва иҷрои уҳдадориҳои давлат, баланд гардонидани дастгирии сиёсӣ ба назорати самараноки бемории сил бо маблағгузори мунтазам афзуншаванда;

- ҳамкориҳои бисёрсоҳавӣ бо шарикони давлатӣ, ҷалби шарикони ҷамъиятию байналмилалӣ ба чорабиниҳои усули ба бемор нигаронидашуда;

- ҳимоя ва таблиғи ҳуқуқи инсон, баробарии гендерӣ, масъалаҳои ахлоқу одоб, инчунин пешгирӣ намудани таъбиз ва тамғагузорӣ нисбати беморони сил;

- ташкили эътилофи мустаҳкам бо ташкилотҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва гурӯҳҳои осебдида;

- мувофиқат ба тавсияҳо ва стратегияҳои муосири байналмилалӣ илман асосёфта ба стандартҳои байналмилалӣ таъобати бемории сил ва принципҳои тавсиядиҳандаи охиринаи Созмони умумичаҳонӣ тандурустӣ.

4. ДАСТРАСИИ ТАШХИСИ БЕМОРОН ВА АЛОҚАМАНДОН

§ 1. Таъмин намудани дастрасии омма ба ташхиси саривақтӣ ва босифати ҳамаи намудҳои бемории сил бо аҳамияти махсус ба санҷиши тамосҳо ва аҳолии хатари баланди осебпазирдошта

31. Дастрасӣ ба ташхиси бармаҳал ва дақиқ барои муборизаи самаранок бо бемории сил аҳамияти бузург дорад. Технологияи ташхиси бемории сил тӯли даҳсолаи охир дар ҷаҳон ба андозаи назаррас инкишоф ёфтааст. Барои кишварҳои дорои сатҳи баланди бемории сил, ки Тоҷикистон ба он рӯйхат дохил мешавад, риоя кардани тавсияҳои ҷадиди Созмони умумичаҳонӣ тандурустӣ оид ба усулҳои ташхиси бемории сил хеле муҳим аст. Истифодаи усул ва технологияҳои нав барои беҳтарсозии дарёфти бармаҳали ҳолатҳои бемории сил ва ҷорӣ сохтани роҳҳои нави ташхис барои санҷиши мунтазам нишон доданд, ки дарёфти ҳолатҳои нав беҳтару зиёдтар гардида, фосилаи байни ташхис ва оғози таъобат кӯтоҳ шудааст.

32. Натиҷаҳои интизоршаванда дар самти таъмини дастрасии ташхиси бемории сил ва алоқамандон инҳоянд:

- системаи дастраси гузаронидани чорабиниҳо барои пайгирии тамосҳо дар маҳалҳо ва муоина, тадқиқотҳои ташхисӣ дар байни гурӯҳҳои осебпазир (кӯдакон, маҳбусон, шахсони бо вирусҳои норасоии масунияти одам зиндагикунанда, муҳочирон), аз ҷумла тадқиқоти рентгенӣ ташкил шудааст;

- стратегия ва амалҳо оид ба ташхиси бемории сил мукамал шуда, мутобиқи меъёрҳои байналмилалӣ амалӣ мегарданд;

- озмоишгоҳи миллии референсӣ ва таҳлилгоҳҳои вилоятӣ бемории сил пурра фаъолият менамоянд ва тамоми озмоишҳои гуногунро дар сатҳи марказонидашуда мегузаронанд;

- шабакаи озмоишгоҳии бемории сил дар ҳама сатҳ босифат ва эътимоднок фаъолият карда, байни таҳлилгоҳҳои сатҳи гуногун интиқоли намунаҳо ва додугирифтӣ маълумот самаранок амалӣ мешавад;

- байни муассисаҳои таъбиқӣ ва таъхисии бемории сил робитаҳои мустаҳкам ба роҳ монда шуда, речаҳои мувофиқи таъбиқӣ барои беморон бидуни таъхир пешниҳод мешавад.

§ 2. Пурзӯр намудани усулҳои фаъоли дарёфтӣ бемории сил

33. Усули фаъолонаи мақсадноки дарёфтӣ ҳолатҳо роҳандозӣ шудааст ва мақсади он дарёфтани ҳолатҳои эҳтимолии бемории сил байни гурӯҳҳои муайян мебошад. Дарёфтӣ бармаҳали гирифтҳои бемории сил, ки боиси таъбиқӣ саривақтиву фаврӣ мешавад, хатари натиҷаи бебарори таъбиқӣ, оқибатҳои ногувори иҷтимоӣ ва иқтисодии беморӣ ва сироятёбиро кам мекунад. Барои таъхиси саривақтии бемории сил байни гурӯҳҳои хатари баланди осебпазирдошта якҷанд омилҳо, аз ҷумла доғузори дукарата (барои тааллуқ доштан ба гурӯҳи осебпазир ва мубталои бемории сил будан), монеаҳо барои дастрасӣ ба хизматрасонии тиббӣ, надоштани маълумоти кофӣ ва фаҳмидани хавфи гирифтҳои бемории сили фаъол таъсир мерасонанд. Дар асоси тавсия ва далелҳои байналмилалӣ барои санҷишу муоинаи мунтазам барои ҳолатҳои фаъоли бемории сил дар Тоҷикистон гурӯҳҳои зерин муайян ва интихоб шудаанд:

- шахсони дартамосбуда, ки дар як хоҷагӣ истиқомат мекунанд ва дигар шахсони наздик, ки бо гирифтҳои бемории сили фаъол робитаи зич доранд;

- шахсони бо вирусӣ норасоии масунияти одам зиндагикунанда;

- шахсони аз озодӣ маҳрумшуда, ки муҳлати ҷазоро дар муассисаҳои ислоҳӣ сипарӣ мекунанд;

- муҳочирони баватанбаргашта;

- нафарони гирифтҳои бемориҳои муайян, ки омилҳои хатари бемории сил ба шумор мераванд ва бо дигар сабаб ба ёрии тиббӣ муроҷиат мекунанд.

34. Меъёрҳои байналмилалӣ мубориза бо бемории сил тақозо доранд, ки ҳама шахсони бо гирифтҳои бемории сил тамос ва робитаи наздикдошта муоина карда шаванд ва тибқи тавсияҳои байналмилалӣ пайгирӣ шаванд. Истилоҳи тамос дар барномаи мазкур нисбати ҳамаи он шахсоне, ки бо бемории сили хориҷкунандаи микобактерияҳо (ҳолати индексӣ) робита доштаанд, истифода мешавад. Тамосҳо ба ду гурӯҳ - аҳли оила ва берун аз оила ҷудо карда шудаанд. Пайгирии тамосҳо барои ёфтани нафарони қаблан чун гирифтҳои бемории сил ошкорнашуда ва онҳое, ки ба таъбиқӣ сирояти ниҳонии сил ниёз доранд, амали муҳим ва зарурӣ мебошад. Имконнопазирии пайгирӣ намудани тамосҳо дар натиҷа ба аз даст додани имконияти пешгирии ҳолатҳои иловагии бемории сил, хусусан байни кӯдакон оварда мерасонад. Пайгирии тамосҳо байни аъзои оила ва дигар

шахсони наздик бояд дар ҳама ҳолатҳои бемории сили шушӣ гузаронида шавад, аммо барои пайгирӣ ва санҷишу муоина тамосҳои зерин дар мадди аввал меистанд:

- нафарони дорои аломатҳои шубҳанок ва эҳтимолии бемории сил;
- кӯдакони то 5-сола;

- тамосҳои масунияти заифдошта, мисли шахсони бо вируси норасоии масунияти одам зиндагикунанда ва тамосҳои гирифтори бемории сили ба доруворӣ устувор.

35. Зарур аст, ки дарёфти ҳолатҳои фаъоли бемории сил дар байни кӯдакон тавассути пайгирии мунтазами алоқамандони беморони сил мутобиқи дастурамали муқарраршуда тақвият дода шавад. Бо иштироки ҷомеаи шаҳрвандӣ ва маҳалҳо дар самти равнасоии мунтазами шахсони эҳтимолияти бемории сил дошта ва дарёфти ҳолатҳо парванда натиҷаҳои хуб ба даст овардан мумкин аст. Муоинаи алоқамандон набояд танҳо байни аъзои оила, балки нафароне, ки бо ин оила алоқаманд нестанд, дар тамос буданд, гузаронида шавад. Дикқати махсус бояд ба муоинаи мунтазами кӯдакон ва наврасон дар шароитҳои махсус, мисли хонаи кӯдакон, муассисаҳои пенитенсиарӣ барои наврасон бояд дода шавад. Таваҷҷуҳи махсус бояд ба индуксияи балғам барои кӯдакон ва онҳое, ки балғам ихроҷ намеkunанд, дода шавад. Дигар усулҳои таҳлили ба кӯдакон мувофиқ, ба монанди таҳлили намунаҳои начосат ва шустанӣ меъда бояд истифода шавад. Таъмини дастрасии алоқамандон ба таҳқиқоти ройгон бениҳоят муҳим аст. Дар доираи таҳқиқот бояд ҳамаи кӯдакони бо бемор тамосдошта муоина карда шуда, ғизои онҳо баҳодихӣ шаванд. Дар ҳолати маълум шудани норасоии ғизо ё камғизоӣ он бояд бо ҷалби муассиса ва қормандони тиббии дахлдор тибқи тавсияҳои Созмони умумиҷаҳонии тандурустӣ баргараф карда шавад.

36. Таъмини ташҳиси бармаҳали бемории сил дар байни ин гурӯҳи осебпазир зарур аст, зеро эҳтимолияти муайяни набудани ташҳиси бармаҳал ва табобати бемории сил мавҷуд аст, ки ин метавонад ба натиҷаҳои бебарори табобати на танҳо бемории сил, балки вируси норасоии масунияти одам оварда расонад. Муоинаи клиникӣ бемории сили фаъол бояд дар шахсони бо вируси норасоии масунияти одам зиндагикунанда ҳангоми ҳар ташриф ба муассисаи тиббӣ гузаронида шавад ва ҳангоми зарурат, дарёфти бемории сил дар байни шахсони гирифтори вируси норасоии масунияти одам бо истифода аз таҳлили липоарабиноманнан гузаранд. Барои дарёфти фаъолонаи ҳолатҳои бемории сил байни шахсони бо вируси норасоии масунияти одам зиндагикунанда Созмони умумиҷаҳонии тандурустӣ истифодаи алгоритми махсуси ба аломатҳои клиникӣ асосёфта, ки бо акси рентгении қафаси сина ва липоарабиноманнан асоснок мешаванд, тавсия менамояд. Агар муоинаи тиббӣ дар шахсони бо вируси норасоии масунияти одам зиндагикунанда аломатҳои бемории силро пайдо кунад, пас онҳо бояд дар навбати аввал аз озмоиши Ген Эксперт чун санҷиши асосии бемории сил гузаранд. Шахсони бо вируси норасоии

масунияти одам зиндагикунанда, ки дар онҳо аломатҳои бемории сили фаъол дида намешавад, бояд таботати пешгирикунандаи сирояти ниҳонии силро гиранд.

37. Ҳамаи дастгиршудагон дар муассисаҳои иҷроӣ чазои ҷиноятӣ, ҳам онҳое, ки муҳлати тафтишро интизоранд ва ҳам онҳое, ки бо ҳукми суд аз озодӣ маҳрум шудаанд, бояд мунтазам аз муоинаи тиббӣ барои бемории сили фаъол гузаранд. Ҳар нафаре, ки ба муассисаи ислоҳӣ ворид мешавад, муоина карда мешавад, сипас дар тӯли аз озодӣ маҳрум буданаш ҳадди ақал як маротиба дар як сол аз муоина мегузарад ва вақти аз маҳбас озод шуданаш низ муоина карда мешавад. Илова бар ин, ҳар бор, ки ягон ҳолати нави беморӣ ошкор шавад, тамосҳо пайгирӣ ва озмоиш карда мешаванд. Кормандони маҳбас низ мунтазам ва давра ба давра аз муоинаи тиббӣ барои бемории сил мегузаранд. Агар дар маҳбусон аломатҳои ба бемории сил ишора кунанд ошкор шаванд, онҳо бояд мутобиқи алгоритми ташҳисии миллӣ аз муоинаи тиббӣ тариқи таҳлил бо Генэксперт, ки озмоиши аввалиндараҷаи бемории сил ҳисоб мешавад, гузаранд. Барои ҳамаи маҳбусоне, ки аз муоинаи бемории сил мегузаранд, бояд машварат ва санҷиш барои вируси норасоии масунияти одам низ пешниҳод шавад. Барномаи муоина дар маҳбасҳо бояд бо дигар чорабиниҳои ҳифзи саломатӣ ва муоинаи тиббӣ якҷоя бошанд.

38. Андешидани чораҳои фаврӣ барои ҷудокунии ҳолатҳои дорӣ нишонаҳои бемории сил бо мақсади паст кардани нишондиҳандаҳои паҳншавии бемории сил ва дар муассисаҳои махсус ҷойгир кардани беморони нишонаҳои бемории сил дошта зарур аст. Ҳамаи алоқамандон дар ҳуҷраҳо бояд муоина карда шаванд ва аз рӯи имкон ба таботати сирояти ниҳонии сил фаро гирифта шаванд. Аъзои оила низ бояд аз муоина гузаранд.

39. Барнома тақвияти назорати бемории сил ва бемории сили ба доруворӣ устуворро байни муҳочирони баргашта ва аҳли оилаи онҳо ба воситаи таъмини ташҳис ва таботат бо усули ба беморнигаронидашуда, беҳтар гардонидани муносибати онҳо ба мурочиат ба ёрии тиббӣ, баланд бардоштани сатҳи маълумотноки ва ҳавасмандӣ дастгирӣ менамояд, аз ин рӯ шароитҳои мусоидро фароҳам меорад, то дар соҳаи таботати бемории сил ба дастовардҳои назаррас ноил гардад. Муайян кардани муҳочирони баргашта барои ошкор кардани бемории фаъол мушкул аст. Агар муҳочирон бо баробари баргаштан ба муассисаҳои кумаки аввалияи муассисаҳои санитарӣ ё дигар муассисаҳои ҳифзи саломатӣ мурочиат кунанд, муоинаи онҳо имконпазир мегардад. Роҳи аз ҳама босамар ин пайдо кардани муҳочирон ба воситаи ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва ташкилотҳои ҷомеаи шахрвандӣ мебошад. Ин ташкилотҳо метавонанд, ки мушкilotи асосии бо пешгирӣ, ташҳис, таботати бемории сил, бемории сили ба доруворӣ устувор ва бемории сил, вируси норасоии масунияти одам вобастабудаи муҳочиронро муайян ва баррасӣ карда, муҳочирони меҳнатӣ ва аҳли оилаи онҳоро дастгирӣ

намоянд. Иқдоми зерин дарёфти ҳолатҳои бемории сил ва натиҷаҳои табобат байни муҳочирони баргаштаре беҳтар мегардонад:

- ташкил кардани гурӯҳи кории бисёрсамтаи амалкунанда оид ба масъалаҳои бемории сил ва муҳочират. Ин гурӯҳ бояд чун мақомоти асосии ҳифзи манфиатҳои сохторҳои давлатӣ фаъолият кунад. Гурӯҳи корӣ бояд назорати байнисарҳадии бемории силро дар ҳамкорӣ бо мақомоти минтақавӣ ва байнидавлатии дар соҳаи муҳочират фаъолиятбаранда дастгирӣ намояд. Мисоли мақомоти минтақавӣ ва байнидавлатии дар соҳаи муҳочират фаъолиятбаранда ин гурӯҳи корӣ оид ба масъалаҳои тандурустӣ, иҷтимоӣ ва ҳуқуқии муҳочирони меҳнатӣ ва оилаи онҳо мебошад;

- барнома ва шарикон ҳамкориҳои зичро дар ҷанбаҳои амалии муносибгардонии ҳадамоти зиддисилӣ ба ниёзҳои муҳочирон идома медиҳанд, онҳо инчунин барои ташкилотҳои ҷамъиятӣ барои амалигадонии лоиҳаҳо оид ба муҳочират ба бемории сил омӯзиш ва машваратҳо ташкил менамоянд;

- таҳкими ҳифзу нигоҳдошти саломатӣ, аз ҷумла баланд бардоштани сатҳи маълумотнокии бидуни доғгузории аҳоли, ба таври мусбат дигар кардани муносибат ба ҳифзи саломатӣ;

- пурзӯр намудани силсилаҷорабиниҳо ва маърақаҳои тарғиботӣ.

40. Нафароне, ки ба бемории дорои омили хатари бемории сил гирифта шудаанд, дар вақти бо дигар сабаб ба ёрии тиббӣ муроҷиат карданашон бояд аз муоинаи бемории сил гузаранд. Шахсони дорои бемориҳои зерин барои аз муоинаи бемории сил гузаштан тавсия мешаванд:

- норасоии вазни бадан, диабети қанд, норасоии музмини гурдаҳо ё гемодиализ;

- занони ҳомила;

- шахсони майзада (истеъмолкунандагони машруботи спиртӣ); истифодабарандагони маводи муҳаддир бо роҳи тазриқӣ, истеъмолкунандагони тамоқу;

- пиронсолон;

- қаблан аз бемории сил табобатгирфтагон.

41. Қормандони тиб метавонанд беморонро бо дигар нишондодҳои тиббӣ дида бароянд, аз ҷумла:

- гастрэктомия;

- омосҳои бадсифат;

- ихтилоли иммунодепрессивӣ (ноҷуриҳои руҳӣ);

- беморон бо трансплантатсияи узвҳо ва дигар ҳолатҳои, ки табобати иммуномодуляториро талаб мекунанд.

42. Беморони диабети қанддошта бояд аз муоина барои бемории сил гузаранд ва инчунин гирифтагони бемории сил бояд аз муоинаи диабети қанд гузаранд. Инчунин ин гуна муоинаҳои мутақобила бояд ба муоинаи нафарони тамоқуқаш, бемории музмини обструктивии шушдошта, истифодабарандагони маводи психоактивӣ ва вобастагии қавӣ дошта низ вучуд дошта бошад. Роҳбарияти муассасаҳои ҳифзи

саломатии омма бояд ба кормандони худ низ муоина барои бемории силро пешниҳод намуда, онро бо дигар чорабиниҳои назорати беморӣ ҳамбаста гардонанд.

43. Муассисаҳои кумаки аввалияи тиббию санитарӣ бояд мунтазам варакаи бақайдгирии ҳолатҳои эҳтимолии бемории сил (ТБ15)-ро пур намоянд, ки барои ёфтани ҳолатҳои ошкорнашуда ва аз мадди назар дурмонда хеле муҳим аст. Барои кафолати он, ки ҳамаи варақаҳо тибқи талабот пур карда шудаанд, бояд назорат бурда шавад.

§ 3. Беҳтар кардани дастрасӣ ба хизматрасонии босифати озмоишгоҳҳои зиддисилӣ

44. Нақша оид ба васънамоии технологияи Ген Эксперт барои се сирояти ҳамрадифи бемории сил, вируси норасоии масунияти одам ва гепатит пешбинӣ менамояд. Ин таҳияи созишномаи сиёсиро бо Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли оид ба ҳамбастагии хизматрасониҳои якҷанд беморӣ ва ёддошти тафохум оид ба хизматрасониҳо байни бемории сил, вируси норасоии масунияти одам ва гепатит талаб мекунад. Якҷоя кардани хизматрасониҳо метавонад аз ноҳияҳои таҷрибавӣ оғоз ёбанд.

45. Инчунин дастрасиро ба воситаҳои ташхисӣ, ки табобати мувофиқ ва босифатро таъмин мекунад, яъне муайян кардани ҳассосияти доруҳо васеъ намудан зарур аст. Дар чумхурӣ 43 таҳлилгоҳи Ген Эксперт бо 46 платформа, 76 таҳлилгоҳи микроскопӣ, як таҳлилгоҳи «хавфи баланд» ва панҷ таҳлилгоҳи «хавфи миёна» мавҷуд аст. Бо мақсади тақсмоти оқилонаи ҳаҷми кор дар шабакаи таҳлилгоҳҳо соли 2021 гузаронидани санҷиши ҳассосияти доруҳо дар таҳлилгоҳҳои вилояти Суғд (ҷамоати деҳоти Деҳмои ноҳияи Ҷаббор Расулов) ва вилояти Хатлон (шаҳри Кӯлоб) имконпазир ва шурӯъ мешавад. Гузаронидани санҷиши ҳассосияти доруҳо ва таҳлилҳои дигар оид ба кишти бактерияҳо (кишти балғам) аз нуқтаи назари амнияти биологӣ хатарнок буда, чунин озмоишхоро танҳо дар таҳлилгоҳҳои хатари баланд (Таснифоти Созмони умумиҷаҳонии тандурустӣ, Дастур оид ба беҳатари биологӣ барои тадқиқоти таҳлилгоҳии бемории сил, соли 2012) бо истифодаи инфрасохтори мувофиқ ва мутобиқати пурраи талаботи назорати сироятёбӣ гузаронидан мумкин аст. Аз ин лиҳоз, ду озмоишгоҳи дар боло номбурда азнавсозӣ шуда, ба таҳлилгоҳи ДББ-3 табдил меёбанд. Дар марҳилаи амалисозии барнома озмоишгоҳи миллии референсӣ тавсияҳо ва таҳияҳои нави байналмилалӣ мувофиқро ворид менамояд (масалан, секвеникунонии насли навин).

46. Барои таҳкими кулли низоми идоракунии таҳлилгоҳии бемории сил беҳтаргардонии идоракунӣ ва роҳандозии низоми самараноки интиқол дар кишвар, нигоҳдорӣ ва истифодаи таҷҳизот дар таҳлилгоҳҳо, захираҳои кадрӣ баландихтисос, силсилаи таҷҳизоти боэҳтимоли озмоишгоҳӣ, низоми ягонаи хуб амалкунанда ва беҳатари иттилоотӣ озмоишгоҳӣ, ҷорӣ намудани низоми идоракунии сифат дар тамоми шабакаи озмоишгоҳӣ зарур аст.

47. Тақвият додани низоми логистикӣ барои таъмини интиқоли боэътимоди намунаҳо, масолеҳ ва реагентҳо, инчунин интиқоли боэътимод ва фаврии маълумот (натичаҳои таҳлил ва ҳисобот) байни озмоишгоҳҳо ва муассисаҳои клиникӣ зарур ва муҳим аст. Низоми интиқол бояд аз намуди воситаи нақлиёт (нақлиёти чамъиятӣ ё махсус), ҷанбаҳои бехатарии биологӣ, аз ҷумла қоидаҳои борпеч кардан ва бурда расонидан, арзиши интиқол ва ғайра вобастагии махсус дошта бошад. Хизматрасонӣ барои кормандони тандурустӣ ва беморон бояд ройгон бошад, механизмҳои, ки барои мушоҳида ва пайгирии интиқоли намунаҳо байни муассисаҳои тиббӣ бо истифодаи низоми ЧПС таҳия шудаанд, бояд минбаъд низ истифода шаванд. Маблағ барои интиқоли балғам бояд дар доираи буҷети барои маводи таҳлилгоҳӣ ҷудошуда таъмин карда шавад.

48. Коркарди низоми идоракунии ва нигоҳдории таҷҳизоти озмоишгоҳҳо самти сеюм буда, он ташхиси дақиқ, боэътимод ва саривақтиро таъмин карда, амнияти кормандони озмоишгоҳро кафолат медиҳад. Мунтазам ва бо сифати баланд нигоҳ доштан ва истифодаи эҳтиёткоронаи таҷҳизот фаъолияти муътадили шабакаи таҳлилгоҳиро таъмин намуда, харочоти таъмири таҷҳизотро кам мекунад. Барои таҳкими иқтисодии дохилии нигоҳдории таҷҳизоти озмоишгоҳӣ зарур аст, ки дастур оид ба идоракунии таҷҳизоти озмоишгоҳӣ зиддисилӣ таҳия гардида, ҳамаи таҳлилгоҳҳои зиддисилӣ бо таҷҳизоти мувофиқи сифаташ баланд мучаҳҳаз карда шаванд. Усули бехтарини самаранок ва аз ҷиҳати иқтисодӣ дастрастарин ин таъсис ва таҳкими иқтисодӣ ва тавонмандии кишвар барои нигоҳдории таҷҳизоти мураккаби озмоишгоҳӣ, аз ҷумла ҳуҷраҳои бехатарии биологӣ, автоклавҳо, центрифугаҳо ва системаҳои муҳандисӣ ба монанди вентилятсия (тахвия) ва қувваи барқ мебошад. Ҳадди ақал ду муҳандиси хизматрасон бояд дар марказҳои махсус дар хориҷи кишвар омӯзонида шаванд. То он даме ки чунин иқтисодӣ ба даст наояд, муассисаи давлатии «Маркази ҷумҳуриявии Ҷимояи аҳоли аз бемории сил» бояд бо муахассисони баландихтисоси гувоҳномадошта ё ширкатҳои хизматрасонӣ шартномаи дарозмуддати ҳамкорӣ бандад.

49. Таҳияи системаи идоракунии маълумотҳои озмоишгоҳӣ барои баланд гардонидани самаранокии идоракунии маълумотҳо, дастрасӣ ва маҳфияти маълумотҳо дар озмоишгоҳ. Намунаҳо (варақаҳо) бояд тибқи талаботи миллии ҳисоботдиҳӣ ва бо дарназардошти усулҳо ва технологияҳои нави ҷониби Созмони умумиҷаҳонии тандурустӣ тавсияшуда баррасӣ ва боздид карда шаванд. Намунаҳо ҳар маротиба, ки тағйирот дар алгоритми миллии оид ба ташхиси бемории сил тасдиқ мешавад, бояд таҷдид карда шаванд. Ҳар як озмоишгоҳӣ зиддисилӣ бояд дафтари ягонаи кории электрониро барои сабти озмоишҳои ташхисӣ дошта бошад. Шакли умумии дафтар бояд ба чамъ кардани қулли маълумоти зарурии ҳисоботӣ ва табодули маълумот дар шабакаи озмоишгоҳӣ имкон диҳад. Барои Опенемерес бахши озмоишгоҳӣ таҳия

шудааст, ки метавонад, ки барои идоракунии маълумоти озмоишгоҳӣ ва мучтамаъ кардани ҳисобот оид ба санчиши микроскопӣ, Ген Эксперт, озмоиши кишти балғам, санчиши ҳассосияти доруҳо ва ғайра кумак кунад. Бартарияти асосии маҳзани электронӣ дар он аст, ки ҳангоми сари вақт ворид кардани маълумот ба Опенемерес кормандони клиникӣ сатҳи канорӣ аз натиҷаҳои санчишҳои озмоишӣ бохабар мешаванд. Гурӯҳи кории озмоишгоҳӣ бо дастгирии машваратии мутахассисони озмоишгоҳи супрамиллии референсӣ ҷиҳатҳои мусбат ва заифии ин низомро муайян намуда, нақшаи амалро барои тақмили минбаъдаи ҷузъи озмоишгоҳии Опенемерес таҳия хоҳанд кард.

50. Вориднамоии пурраи низоми идоракунии сифат имкон хоҳад дод, ки озмоишгоҳҳо ҳам дар алоҳидагӣ ва ҳам дар шакли шабакаи озмоишгоҳӣ самаранок идора карда шаванд, ки боиси мушкилоти эҳтимолиро пешгӯӣ кунанд, хатогихоро ғавран ошкор ва ислоҳ намоянд. Имконияти аккредитатсияи озмоишгоҳи миллии референсӣ тибқи меъёрҳои Созмони байналмилалӣ оид ба стандартикунонӣ (15189) на танҳо эътирофи расмӣ низоми татбиқшудаи сифатро фароҳам меорад, балки муҳимтар аз он, барои иштирок дар лоиҳаҳои байналмилалӣ ва тадқиқоти илмӣ роҳи васеъ мекушояд. Меъёрҳои тасдиқшудаи дастурамали назорати сифат дар озмоишгоҳи миллии бояд дар ҳама озмоишгоҳҳои дараҷаи бехатарии биологӣ-2 ва дараҷаи бехатарии биологӣ-3 татбиқ карда шаванд. Таъмини берунаи сифат бояд дар ҳама усулҳои ташхисӣ дар ҳар як озмоишгоҳи алоҳида истифода шавад.

51. Аккредитатсияи озмоишгоҳи миллии референсӣ бояд тибқи меъёри байналмилалии озмоишгоҳии тартиби амалиёти стандартии (15189) «Озмоишгоҳҳои тиббӣ. Талаботи махсус ба сифат ва салоҳият» гузаронида шавад. Гузаронидани ин амалиёт имкон медиҳад, ки озмоишгоҳи миллии референсӣ чун озмоишгоҳи дорой низоми самаранокӣ идоракунии сифат обрӯ ва эътирофи байналмилалӣ ба даст орад. Барои иҷрои ин вазифа мақоми ваколатдореро оид ба аккредитатсияи озмоишгоҳҳо муайян кардан зарур аст, ки созишномаҳои байналмилалӣ оид ба эътирофи дучониба дар доираи ҳамкории байналмилалӣ оид ба Аккредитатсияи озмоишгоҳҳо дошта бошад.

§ 4. Маблағгузории кафолатнок ва устувор барои ишқишофи шабакаи озмоишгоҳҳои зиддисилӣ

52. Шабакаи озмоишгоҳии зиддисилии мавҷударо вобаста ба манбаи маблағгузорӣ аз 2 бахш - озмоишгоҳҳои муассисаи давлатии «Маркази чумхуриявӣ ҷимояи аҳоли аз бемории сил» ва озмоишгоҳҳои шабакаи кумаки аввалияи тиббию санитарӣ иборат мебошад. Бучети озмоишгоҳҳои муассисаи давлатии «Маркази чумхуриявӣ ҷимояи аҳоли аз бемории сил» дар сатҳи чумхуриявӣ ташаккул меёбад ва ин озмоишгоҳҳо мустақиман таҳти назорати ташкилӣ ва молиявӣ, инчунин идоракунии бевоситаи муассисаи мазкур

қарор доранд. Озмоишгоҳҳое, ки бо озмоишгоҳҳои клиникаи муассисаҳои кумаки аввалияи тиббию санитарӣ якҷо шудаанд (таҳлили клиникӣ, гематологӣ, микробиологӣ ва таҳлили микроскопии балғам мегузаронанд), аз ҳисоби бучети вилояти маблағгузорӣ қарда мешаванд. Бучети ин озмоишгоҳҳо як қисми бучети муассисаҳои тиббӣ ба ҳисоб мераванд. муассисаи давлатии «Маркази ҷумҳуриявии ҳимояи аҳоли аз бемории сил» озмоишгоҳҳои кумаки аввалияи тиббию санитариро бо микроскопҳо, реагентҳо ва масолах барои микроскопия таъмин менамояд, ки иҷрои ин амал якҷанд мушқилот дорад:

- арзиши хизматрасониҳои озмоишгоҳӣ оид ба ташҳиси бемории сил номуайян аст. На арзиши воқеии имрӯзаи кишти балғам ва озмоишгоҳҳои санҷиши ҳассосияти доруҳо, на хароҷоти таҳлили алоҳида мисли микроскопияи намунаҳо ё озмоишҳои молекулярӣ ба таври дақиқ бо дарназардошти ҷузъиёт омӯхта нашудааст. Ин ба арзиши умумии шабакаи озмоишгоҳии зиддисилӣ, аз ҷумла назорат, сифат ва интиқол таъсир мерасонад;

- сарфи назар аз аҳамияти калон доштани шабакаи озмоишгоҳии зиддисилӣ бучети он на ин ки бо дарназардошти эҳтиёҷоти воқеии молиявӣ, балки ба таври ихтиёрӣ вобаста ба имкониятҳои захираҳои молиявӣ дар муассисаҳои дахлдор ҷудо қарда мешавад.

53. Барои ба даст овардани натиҷаҳои бозғатимоди таҳлил оид ба муайян қардани арзиши миёна ҷалб қардани мушовирони мустақили соҳибтахассус, ки дар соҳаи тандурустӣ таҷрибаи қарӣ доранд, зарур аст. Ин амал бо дарназардошти хароҷоти реагентҳо ва масолах, арзиши музди маоши қормандон, инфрасохтор, интиқоли намунаҳо, нигоҳдории таҷҳизот ва ғайраро талаб мекунад. Ҳангоми ҳисоб қардани хароҷот бояд нуктаҳои зерин ба назар гирифта шаванд:

- арзиши қар як озмоиши ҷудоғона, ки барои ташҳиси бемории сил гузаронида мешавад;

- арзиши хизматрасонии озмоишгоҳӣ;

- ташрифҳои мониторингӣ, тренингу омӯзишҳо ва ғайра. Ин тадбир ба Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли имконият фароҳам меорад, ки бучети шабакаи озмоишгоҳиро ба таври пурра ба нақша гирад.

5. ТАБОБАТИ БОСИФАТ

§ 1. Таъмини дастрасии ҳамаҷониба ба табобати босифат ва муосири ҳамаи намудҳои бемории сил ва дастгирии мувофиқ тавассути истифодаи беморон ва усулҳои ба онҳо нигаронидашуда

54. Табобати бемории сил на танҳо масъалаи саломатии шахсӣ, инчунин масъулияти муҳими саломатии омма мебошад. Табобати номувофиқ яке аз сабабҳои асосии пайдоиши бемории сил ба доруворӣ устувор ҳисобида мешавад. Барнома бояд татбиқи стратегияҳо ва стандартҳои муосири идоракунии ҳолатҳои бемориро барои ноил шудан ба ҳадафҳои миллӣ ва пешгирии паҳншавии минбаъдаи устуворӣ

ба маводи доруворӣ идома диҳад. Стратегияи умумичаҳонии мубориза бо бемории сил (дар ҷаласаи сатҳи баланди Ассамблеяи генералии Созмони Милали Муттаҳид қабул шудааст) даъват менамояд, ки дастрасии умумии табобати босифат барои гирифтронии ҳамаи шаклҳои бемории сил, аз ҷумла бемории сили ба доруворӣ устувор таъмин карда шавад. Вобаста ба ин, афзалияти бештар ва диққати махсус бояд ба таҷдиди усули мавҷуда оид ба хизматрасониҳои зиддисилӣ тавассути баланд бардоштани сифати хизматрасонӣ, беҳтар кардани идораи ҳолатҳои амбулаторӣ ва амалигардонии усули ба бемор нигаронидашуда дода шавад. Доруҳои нав ва речаҳои ҷадид низоми боэътимод ва пурқуввати мониторинги беморон, дастгирии ба табобат ҳавасманд будани онҳо, назорати маводи доруворӣ ва назорати фармакологиро барои пешгирии пайдоиши устуворӣ ба доруҳои нав ва ба даст овардани натиҷаҳои беҳтарин талаб мекунад. Илова бар ин, чунин ҷузъҳои меъёрҳои миллии мубориза бо бемории сил, аз қабили идоракунии бемориҳои ҳамрадифи бемории сил, вируси норасоии масунияти одам, табобати пешгирикунандаи бемории сил ва табобати бемориҳои ҳамрадиф ба натиҷаҳои табобат таъсири калон мерасонанд ва ба таваҷҷуҳи зиёд ниёз доранд.

55. Иҷрои талаботи бахши мазкур барои расидан ба интизориҳои зерин мусоидат хоҳад кард:

- стратегияҳо оид ба табобати бемории сил ва идоракунии ҳолатҳои беморшавӣ дар асоси дастовардҳои нави аз ҷониби Созмони умумичаҳонии тандурустӣ тасдиқшуда мунтазам нав карда мешаванд;

- ҳолатҳои мураккаб, ба монанди вируси норасоии масунияти одам, бемории сил, бемории сил, норасоии ғизо, аз ҷониби гурӯҳи мутахассисон дар якҷоягӣ идора карда мешаванд;

- беморони ташхисшуда, аз ҷумла бо шаклҳои шадиди устуворӣ ба доруворӣ, тибқи тавсияҳои охирини Созмони умумичаҳонии тандурустӣ бо табобати мувофиқ, ба монанди речаҳои кӯтоҳмуддат ё инфиродӣ фаро гирифта мешаванд;

- таъминоти мунтазами маводи доруворӣ сифатан кафолатноки зиддисилӣ, идоракунии дурусти захираҳо ва низоми мониторинги ҷаҳони беҳатарии доруҳо бо шабакаҳои мувофиқи ҳисоботдиҳӣ амалӣ мегардад;

- усули ба бемор нигаронидашудаи табобат бештар инкишоф ёфта, дар ҳамкорӣ зич бо ташкилотҳои ҷамъиятӣ дар тамоми кишвар дастрас карда мешавад;

- барои риояи речаҳои табобат ва ба даст овардани натиҷаҳои беҳтарини табобат ба ҳамаи гирифтронии беморӣ кумаки зарурии ба табобат ҳавасмандкунанда (ёрии равонӣ иҷтимоӣ ва молиявӣ) расонидан лозим аст. Маърақаҳо оид ба баланд бардоштани сатҳи маълумотнокӣ бо ҷалби шахсони машҳур ва шахсони аз бемории сил шифоёфта гузаронида мешаванд.

§2. Тибқи тавсияҳои наватарини Созмони умумичаҳонии тандурустӣ

ва дастурамалҳои миллии мубориза бо бемории сил таъмин
намудани табобати босифат барои ҳамаи беморони сил

56. Дар шароити рушди босуръати усулҳои табобат муҳим аст, ки тавассути барномаҳои миллии далелҳои нав оид ба табобати бемории сили ба доруҳои сершумор устувор ва шакли васеи мутобиқаштаи сил дастрас шаванд. Усули ҷадиди муолиҷа дар аввал барои барномаи миллии ҳимояи аҳоли аз бемории сил як қатор мушқилотро пеш меорад, зеро барои таҷдиди дастурамалҳо ва омӯзонидани мутахассисони бемории сил дар саросари кишвар вақт лозим аст. Вориднамоии дастурамалҳои возеҳ бо таълими зарурӣ ва таъминоти муттасили микдори кофии доруҳои лозима бояд дар як радиф иҷро карда шаванд, то табобати муносибу самаранок ба беморон дастрас гардад. Диққати махсус бояд ба гурӯҳҳои осебпазир равона карда шавад.

57. Барнома ба дастрасии оммаи мардум ба усулҳои навтарини табобат сару қор дорад, ба кӯдакони хурдсоли гирифтори бемории сил бояд аҳамияти махсус дода шавад. Дар ҳар ҷое, ки бемории сил дар байни калонсон паҳн гардида бошад, дар байни хурдсолон низ паҳн шудааст. Аксаран ба назар мерасад, ки нишондиҳандаҳои бемории сили ба доруҳои сершумор устувор байни кӯдакон ва наврасон нишондиҳандаҳои умумии бемории сили ба доруҳои сершумор устуворро дар ҷомеа инъикос менамояд, аммо шумораи дақиқ ва мушқилоти воқеӣ номуайян аст. Кӯдакони гирифтори бемории сил ё ба он сироятёфта бинобар доштани аломатҳои клиникӣ ба бемории сил хос набуда тариқи барномаҳои зиддисилӣ ба низоми тандурустӣ ворид намешаванд. Қаблан ба пешгирӣ ва табобати беморӣ танҳо миёни калонсолон аҳамият дода мешуд, зеро нақши кӯдакон ва наврасонро дар паҳнкунии бемории сил ночиз меҳисобиданд. Дар кӯдакони хурдсол (то 5-сола) тасдиқи бактериологӣ метавонад душвор бошад ва ташҳис одатан ба таври клиникӣ бо дарназардошти хусусияти устувории нишондиҳандаҳои ҳолати индексӣ гузошта мешавад. Устуворӣ ба маводи доруворӣ дар хурдсолон аксаран дар натиҷаи сироятёбии аввалин аз шахси тамосдошта, яъне аз аъзои оилаи калонсоли гирифтори бемории сили ба доруворӣ устувор дида мешавад, аъне дар кӯдакон устуворӣ дар натиҷаи қаблан аз сар гузаронидани бемории сил пайдо намешавад. Бо дарназардошти гуфтаҳои зикршуда, дарёфт ва табобати кӯдакон ва наврасон амали муҳиму фаврӣ мебошад.

58. Дастурамал оид ба идоракунии бемории сил дар кӯдакон бо назардошти тавсияҳои нави Созмони умумичаҳонии тандурустӣ, ки дар давоми амалишавии Барномаи мазкур нашр мешаванд, боздид карда мешавад. Ҳангоми тартиб додани реҷаи табобати шаклҳои ба доруҳо устувори бемории сил дар байни кӯдакон бояд қабули қарорҳо дар асоси санчишҳои ҳассосияти доруҳо, ё ин ки дар ҳолати тасдиқи клиникӣ аз рӯи натиҷаи устувории манбаи сироят (тамос) амалӣ карда шаванд. Таърихи табобати ҳам бемор ва ҳам ҳолати индексӣ ҳангоме, ки санчиши ҳассосияти доруҳо дастрас нест ё натиҷаҳо шубҳаноканд, барои баҳодихии самаранокии маводи доругӣ бояд якҷоя дида

баромада шавад, ба тасдиқи бактериологии бемории сил диққати ҷиддӣ бояд дод. Агар ташхис бо роҳи бактериологӣ тасдиқ нашуда бошад, кӯдак бояд дар асоси хулосаҳои клиникӣ ва радиологӣ, инчунин санҷиши ҳассосияти доруҳои намунаи манбаи сироят табобат гирад. Ин усули табобат инчунин бояд стратегия ва механизмҳои дастгирии ба табобат ҳавасмандгардонии кӯдак ва волидайнӣ онҳоро дар бар гирад.

59. Таъмини таботати ҳаматарафаи бемории сил ва вируси норасоии масунияти одам барои ҳамаи гирифтронии бемориҳои ҳамрадиф муҳим мебошад. Барнома машварат ва ташхиси вируси норасоии масунияти одамро тибқи протоколи идоракунии гирифтронии бемории сил ворид намуд. Ташхисҳои фаврии серологии вируси норасоии масунияти одам дар муассисаҳои зиддисилӣ дастрас нестанд ва одатан намунаҳои хун ба марказҳои пешгирӣ ва мубориза бар зидди бемории вируси норасоии масунияти одам фиристода мешаванд. Ташхиси фаврии вируси норасоии масунияти одам бояд дар ҳамаи муассисаҳои зиддисилӣ дастрас бошанд ва аз ҷониби кормандони омӯзонидашудаи ин муассисаҳо гузаронида шаванд.

60. Дастрасӣ ба таботати зиддиретровирусӣ барои нафарони бемориҳои ҳамрадифдошта таъмин карда мешавад. Тибқи тавсияҳои Созмони умумиҷаҳонии тандурустӣ гирифтронии бемории сил, вируси норасоии масунияти одам дар тӯли ду ҳафта пас аз оғози муолиҷаи бемории сил ба гирифтани таботати зиддиретровирусӣ шуруъ мекунанд. Гирифтронии бемории сил, вируси норасоии масунияти одам бояд ҳарчи зудтар таботати зиддиретровирусӣ гиранд, зеро ин боиси коҳиши назарраси фавт ва беморшавии марбут ба бемории пайдошудаи норасоии масуният буда, дараҷаи зиндамонӣ ва сифати ҳаёти шахсони сироятёфтаи вируси норасоии масунияти одамро баландтар мебардорад. Як қатор масъалаҳои муҳими марбут ба таботати яквақта барои бемории сил ва вируси норасоии масунияти одам, аз ҷумла ҳолатҳои такрорӣ захролудшавӣ аз доруворӣ, таъсири мутақобилаи дору бо дору ва мушкilotи эҳтимоли вобаста то охир риоя кардани речаи табобат бо истеъмоли доруҳои зиёд бояд ба назар гирифта шаванд. Аз ин рӯ, гирифтронии бемориҳои ҳамрадиф барои муайян кардани таъсири номатлуби маводи доруворӣ бояд бодикқат назорат карда шаванд. Инчунин, гирифтронии бемории сил ва вируси норасоии масунияти одам бояд барои пешгирии сирояти оппортунистӣ таботати пешгирикунандаро бо котримаксазол гиранд.

61. Идоракунии дурусти бемориҳои ҳамрадифи бемории сил, вируси норасоии масунияти одам робитаи мутақобила ва ҳамкориҳои самаранокро байни хизматрасонии бемории сил ва вируси норасоии масунияти одам, бемории пайдошудаи норасоии масуният талаб мекунанд. Бо ин мақсад, минбаъд барномаҳои вируси норасоии масунияти одам ва зиддисилӣ дар таҳияи протоколи идоракунии ҳолатҳои беморӣ ва таъмини амалигардии он аз ҷониби ҳадамотҳои ҷалбшуда якҷоя фаъолият хоҳанд бурд. Ҳамгироии ҳадамоти бемории сил ва вируси норасоии масунияти одам сатҳи фавтро коҳиш дода,

нишондихандаҳои табобати бобарорро баланд бардошта, инчунин бақайдгирӣ ва сари вақт оғоз кардани табобати зиддиретровирусиро беҳтар мегардонад.

62. Дар низоми шабакаи кумаки аввалияи тиббию санитарӣ низ ҳамгирии самараноки табобати бемории сил ва вируси норасоии масунияти одам зарурат дорад. Тамғагузорӣ барои ҳар ду беморӣ дар дастрасии табобат монеа эҷод мекунад ва шахсони бо вируси норасоии масунияти одам зиндагикунанда аксар вақт бо дили нохоҳам аз муоинаи бемории сил мегузаранд. Ҳамкорӣ бо ташкилотҳои ҷамъиятӣ барои кам кардани тамғагузорӣ ва расонидани ёрии равонию иҷтимоӣ ба беморон аҳамияти ҳалкунанда дорад.

63. Барои беморони вируси норасоии масунияти одам низ сари вақт ва бе монеа ташкил ва гузаронидани хизматрасониҳо оид ба ташҳис ва табобати бемории сил дар заминаи марказҳои зиддисилӣ ва шабакаи кумаки аввалияи тиббию санитарӣ, аз ҷумла ташҳиси балғам, рентген, ташҳиси пешоб бо генетики ТБ-Лам ва ғайра бояд ба таври ройгон таъмин бошанд. Ҳангоми муҳокимаи масъалаҳои марбут ба беморони сил, вируси норасоии масунияти одам барои муҳокимаи муштарак ва интихоби усулҳои дурусти табобати онҳо, табибони маркази вируси норасоии масунияти одам метавонад аъзои шӯро (консилиум)-и бемории сил бошанд.

§ 3. Таъмини мунтазам бо маводи доруворӣ ва сарфшаванда, идоракунии захираҳо, нигоҳдорӣ ва тақсимот

64. Бо дарназардошти торафт мураккаб ва баланд гардидани арзиши речаҳои табобатии бемории сил таъмини мунтазами доруҳои сифатан кафолатнок барои барномаи миллии зиддисилӣ хеле мушкул, вале ҳаётан муҳим мебошад. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон таъмини бетаваккуфи маводи дорувории зиддисилиро барои табобати ҳамаи шаклҳои бемории сил ва барои ҳамаи гурӯҳҳои синнусолӣ кафолат медиҳад. Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли аз соли 2018 инҷониб 100 фоиз дорувории зиддисилии қатори якумро харидорӣ мекунад ва нақша дорад, ки батадрич харидории доруҳои зиддисилии қатори дуюмро зиёд кунад. Ҳадафи харидории маводи дорувории зиддисилӣ ин ба даст овардани доруҳои босифат аз таъминкунандагони боэътимод бо нархҳои дастрас имконпазир мебошад. Харидории доруҳо тавассути механизми ҷаҳонии харид, ба монанди Созмони умумиҷаҳонии маводи доруворӣ, кафолати таносуби сифат ва арзиш амалӣ карда мешавад. Маводи доруворие, ки Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо маблағҳои худ харидорӣ мекунад, тибқи тартиби муқарраршуда аз истеҳсолкунандагони дорои таҳассуси Созмони умумиҷаҳонии тандурустӣ буда, агар имкон бошад, бевосита аз Созмони умумиҷаҳонии маводи доруворӣ харида мешавад. Зеро талаботи асосӣ барои харидории маводи доруворӣ ин таъмин намудани сифати доруҳо мебошад, новобаста ба он ки онҳо тавассути шабакаи хориҷӣ ё дохилӣ харидорӣ карда мешаванд.

65. Ҳукумат барои барномаи мазкур маблағҳои иловагӣ чундо хоҳад кард, ки барои тадриҷан гузариши маблағгузорӣ аз Хазионаи глобалӣ тибқи нақшаи устуворӣ ва гузариш кофӣ хоҳад буд. Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли хариди доруҳои зиддисилии катори дуюмро соли 2022 оғоз мекунад. Маблағгузорӣ аз буҷети давлат давра ба давра, яъне 20 фоиз дар соли 2022, 30 фоиз дар солҳои 2023-2025 ва 50 фоиз дар солҳои 2026-2030 афзоиш меёбад. Маблағгузори хориҷӣ (тавассути Хазионаи глобалӣ) дар давраи амалигардонии Барномаи мазкур ханӯз барои харидани маводи доруворӣ барои табобати бемории сили ба доруворӣ устувор лозим мешавад. Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли барои интихоби роҳҳои муносиби харидорӣ, интихоби дастраскунандаи мол ва кафолати сифат масъул хоҳад буд. Маркази ҷумҳуриявии Ҷимояи аҳоли аз бемории сил барои додани маълумот оид ба миқдори мушаххаси зарурӣ ва эҳтиёҷот оид ба ҳар як маводи доруворӣ ба Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон, муайян кардани воридоти мол, нигоҳдорӣ дар анбор, тақсимот ба вилоятҳо, идоракунии захираҳо дар сатҳи марказӣ, таъмини истифодаи оқилона дар ҷойҳои табобат, сабт ва гузоришдиҳӣ ва назорату арзёбӣ масъул хоҳад буд. Барои пӯшонидани хароҷоти дахлдори дастраскунӣ, идоракунии нигоҳдорӣ, захира ва тақсимот ба вилоятҳо ва муассисаҳои табобати бемории сил маблағҳои мувофиқ чундо карда мешавад.

66. Ҷамоҳангсоз оид ба идоракунии маводи доруворӣ минбаъд низ дар доираи низоми миллии иттилоотии бемории сил самтҳои асосии идоракунии маводи доруворӣ, аз ҷумла омӯзиши мутахассисон барои табобати бемории сил, мониторинги захираҳо, назорати истифодаи маводи доруворӣ, арзёбии эҳтиёҷот, тартиб додани фармоишҳо, бақайдгирӣ ва ҳисоботро идома медиҳад. Арзёбии эҳтиёҷот ба маводи дорувории зиддисилӣ дар асоси пешгӯиҳои эпидемиологӣ бо дарназардошти якҷанд омилҳо таҳия карда шудааст:

- тамоюлҳои дарёфти ҳолатҳои беморӣ;
- пешравиҳои назаррас дар дарёфти ҳолатҳо, алалхусус дар доираи ҳадафҳои Асамблеяи генералии Созмони Милали Муттаҳид;
- таносуби категорияҳои ҳолатҳои беморӣ (ҳолатҳои бо роҳи бактериологӣ тасдиқшуда ва бо усули клиникӣ ташхисшуда);
- сатҳи паҳншавии ҳолатҳои устуворӣ ба доруҳо дар кишвар. Натиҷаҳои пешгӯишуда барои солҳои 2021-2025 дар ҷадвали 10 оварда шудаанд, ки онҳо сектори шаҳрвандӣ ва низоми иҷроӣ ҷазои ҷиноятиро бо назардошти мақсадҳои гузошташудаи Асамблеяи генералии Созмони Милали Муттаҳид дарбар мегиранд.

67. Маркази ҷумҳуриявии Ҷимояи аҳоли аз бемории сил бемории сил татбиқи усулҳои мониторинги фаъоли бехатарии доруҳо ё назорати фармокологӣ дар барномаи зиддисилӣ фаъолона васеъ менамояд. Низоми назорати фармокологӣ барои маводи дорувории зиддисилӣ як бахши низоми умумии назорати фармокологӣ дар кишвар мебошад. Ҷумҳурии Тоҷикистон маҷмӯи мобайнии назорати фармокологӣ оид ба

табобати бемории силро интихоб кардааст, ки ин оид ба таъсироти номатлуби чиддӣ ва тавачҷӯҳи махсус доштаро гузориш додан ба Хадамоти назорати фаъолияти фармокологӣ мефаҳмонад. Мониторинги мунтазам, бақайдгирӣ ва ҳисоботдиҳӣ оид ба таъсироти номатлуб дар саросари кишвар тавассути низоми мониторинги фаъоли бехатарии доруҳо ташкил карда шудааст. Сифати мониторинги фаъоли бехатарии доруҳо дар ноҳияҳои гуногун фарқ мекунад ва бояд дар ноҳияҳои, ки ба наздикӣ доруҳои нав ворид карда шуда буданд, беҳтар карда шавад. Усулҳо ва протоколҳои стандартишуда, ки барои мониторинги фаъоли бехатарии доруҳо заруранд, дар ҳамаи муассисаҳои зиддисилӣ мавҷуданд. Гузаронидани машғулиятҳои омӯзишии иловагӣ оид ба мониторинги фаъоли бехатарии доруҳо зарур аст. Барнома аз ҳисоби бучети давлатӣ барои идора кардани таъсироти номатлуб речаи табобати бемории сил воситаҳои тиббиро таъмин мекунад.

68. Аз ҷониби озмоишгоҳи дорои сертификат ба Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли дар таҳкими низоми миллии идоракунии доруворӣ бо дарназардошти бақайдгирии доруворӣ зиддисилӣ, ташкили низоми амалкунандаи назорати сифати доруворӣ зиддисилии дастрасшуда дар дохили кишвар кумаки техникӣ расонида мешавад. Иқтидор ва тавонмандӣ дар идоракунии маводи доруворӣ тавассути омӯзонидани кулли кормандони дахлдор бо мақсади татбиқи самарабахши талаботи идоракунии маводи доруворӣ, инчунин бо тавачҷӯҳи махсус ба истифодаи доруҳои нави зиддисилӣ ва идоракунии таъсироти номатлуби доруворӣ ба даст оварда мешавад.

69. Феҳристи электронӣ барои лавозимоти озмоишгоҳӣ, реагентҳо ва озмоишҳои ташхисӣ таҳия карда мешавад, ки барӯйхатгирии (инвентаризатсия) захираҳо, арзёбии эҳтиётот ва тартиб додани фармоишҳо имконпазир ва осонтар мегардонад.

70. Низоми ягонаи ҳуҷҷатнигорӣ барои харид зарурӣ ба стандартҳо ҷавобгӯ шуда, дар асоси алгоритми ягонаи расмиёти харид, ки дар дастурамали миллии оид ба идоракунии сифати ташхиси озмоишгоҳии бемории сил тасдиқ шудааст, татбиқ карда мешавад.

71. Механизми самарабахши барасмиятдарории гумрукии маводи озмоишгоҳӣ ташаккул ёфта, раванди воридоти маҳсулоти озмоишгоҳӣ осон карда мешавад. Барои ин тибқи тартиби муқарраршуда таҷдиди конунгузории дахлдор зарур аст.

§ 4. Таъмини ёрии ҳаматарафа ба гирифтронии бемории сил тавассути усулҳои ба онҳо нигаронидашуда

72. Сарфи назар аз беҳтар гардидани ҷалбшавии ҷомеа ва ташкилотҳои ҷамъиятӣ тақвият додани нақши онҳо дар барномаи зиддисилӣ, беҳтар ба роҳ мондани робита миёни фаъолони ҷомеа ва ташкилотҳои ҷамъиятӣ бо беморони сил, мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, сохторҳои давлатӣ, соҳаҳои зиддисилӣ ва кумаки аввалияи тиббию санитарӣ зарур аст. Барномаи зиддисилӣ тасмим

гирифтааст, ки тачрибаи ҳамкорӣ бо ташкилотҳои ҷавмбояти маҳаллиро дар расонидани дастгирӣ барои баланд гардонидани иродатмандии беморон ба табобат, бо ҷалби фаъолони ҷомеа, шабакаи ихтиёриён, ба роҳ мондани ҳамкорӣ дар байни ҷамъиятҳо, соҳаҳои сил ва кумаки аввалияи тиббию санитарии мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, ҷамоатҳои шаҳрак ва деҳот, аз ҷумла расонидани кумаки равонию иҷтимоӣ ба беморон, таъмини баъзе имтиёзҳо дар давоми табобати дарозмуддати онҳо давом диҳад ва пурзӯр намояд. Инчунин, адвокатсия бо мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ оид ба интишори санадҳои, ки масъулияти ҳар як соҳа ва ташкилотро дар гузаронидани чорабиниҳои ба эҳтиёҷоти бемор равонакардашуда дар бар мегирад, давом дода мешавад. Чунин ҳуҷҷатҳо, аллақай, аз тарафи мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии баъзе шахру ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ ва вилояти Суғд интишор шудааст. Ташкилотҳои ҷамъиятӣ метавонанд барои чорабиниҳо оид ба адвокатсия ва мониторинги иҷроии санадҳо ҷалб карда шаванд.

73. Пурзӯр намудани саҳми ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ дар амалисозии Барнома метавонад, ки дар расонидани ёрӣ барои ҳавасмандии беморон ба табобат дар сатҳи оилавӣ ё маҳаллӣ бо истифода аз муносибатҳои инфиродӣ, бо дарбаргирии аъзои оилаи беморон, фаъолони ҷомеа нақши муҳим бозад. Ғайр аз ин, онҳо дар беҳтар намудани муоинаи алоқамандон, хусусан дар гурӯҳҳои зери хатари баланд, баланд бардоштани сатҳи маълумотнокӣ, аз байн бурдани тамғагузорӣ, ҳалли мушкилоти гендерӣ ва ҳуқуқии беморон саҳм мегузоранд. Дар амал ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва фаъолони ҷомеа барои ошкоркунии бармаҳали ҳолатҳои беморӣ, дастгирии беморон барои ҳавасмандӣ ба табобат тавассути татбиқи усулҳои ҷадиди дастгирӣ, ки ба ниёзҳои беморони алоҳида муносиб аст, кумак мерасонанд. Яке аз усулҳои таъсирнок ва босамар ин ҷалби беморони шифоёфта ба чорабиниҳо оид ба дастгирии беморон, алалхусус дар ташкил ва роҳнамоии чорабиниҳои гуногун мебошад. Гарчанде ҳамкорӣ байни ташкилотҳои ҷамъиятӣ, бахши ҷамъиятӣ ва муассисаҳои давлатӣ вобаста ба мавҷудияти лоиҳаҳои бемории сил дар Тоҷикистон ба андозае шакл гирифтааст, то ҳол зарурати тақвият додани ҳамроҳсозӣ ва робита байни Барнома ва дигар барномаҳои тиббӣ ва иҷтимоӣ (масалан, қисми иҷтимоии Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли) вучуд дорад.

74. Таъсис додани эътилофҳо ва шарикӣ аз ҳисоби тарафҳои манфиатдори дахлдор барои ҳалли вазифаҳои зайл зарур аст:

- мусоидат ба пайгирии алоқамандон;
- дастрасӣ ба хизматрасонии тиббӣ барои кӯдакон ва наврасон;
- таъмини дастрасӣ барои мурочиат ба хадамоти тиббӣ барои гурӯҳҳои таҳти хатари зиёд;
- дастгирии адвокатсия;
- сафарбар кардани захираҳо барои тавсеаи тадбирҳои тасдиқшуда, арзёбии рушд ва мубодилаи таҷрибаҳои беҳтарин.

75. Ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва шарикони ихтиёрӣ бояд барои баланд бардоштани сатҳи маълумотнокӣ ва сафарбаркунии кумак берун аз соҳаи тандурустӣ (ба монанди таълим, дастгирии иҷтимоӣ ва ғайра) ҷалб карда шаванд. Наврасон ва оилаҳои гирифтори бемории силдошта бояд дар барномаҳои огоҳонии ҷомеа оид ба бемории сил ва чорабиниҳои тарғиботию ташвиқотӣ дар сатҳи ҷомеа ҷалб карда шаванд. Аъзои омӯзонидашудаи гурӯҳҳои дастгирии ҳамсолон ва беморони шифоёфта метавонанд, ки дар пайгирии тамосҳо ва дарёфти ҳолатҳои бемории сили фаъол ёрӣ расонанд.

76. Дастгирии беморон дар давоми муҳлати табобати бемории сил барои ба даст овардани натиҷаҳои беҳтарини муолиҷа нақши муҳим мебозад ва аз ин рӯ, яке аз ҷузъҳои калидии барномаи зиддисилӣ мебошад. Усули ба бемор нигаронидашуда дар табобати бемории сил барои зиёд кардани ҳавасмандӣ ба табобат, беҳтар кардани сифати зиндагӣ ва сабук кардани азият аҳамияти зиёд дорад.

77. Таъмини риояи дурусти речаи табобат ин табобати бевосита назоратшаванда аз ҷониби шахси кумакрасон дар назар дошта шудааст. Табобати бевосита назоратшаванда имкон медиҳад, ки ҳодисаҳои номатлуб ва дигар оризаҳо сари вақт ошкор гарданд ва барои роҳи ҳалли онҳо чораҳои мувофиқ қабул карда шаванд. Инчунин, муайян кардани ниёзмандӣ ба дастгирии иловагии иҷтимоӣ мумкин аст. Усули ба бемор нигаронидашудаи инфиродӣ барои дастгирии ҳавасмандӣ ба табобат ин табобати бевосита назоратшавандаи мутобиқ дар заминаи муассисаҳои тиббӣ ва ҷамоат, инчунин истифодаи технологияҳои рақамӣ (барои беморони дорои хавфи камтарини ихлосмандӣ) ва таъмини назорати видеоӣ, табобати бевоситаи назорат аз ҷониби аҳли оила (одатан барои кӯдакон қобили истифода аст) ва ғайраро дар бар мегирад.

78. Таҷрибаи ҷалби масҷидҳои маҳаллӣ ва соҳибкорон, ташкилотҳои ҷамъиятӣ барои расонидани кумак ба беморон дар пардохти хароҷоти онҳо дар давраи табобат, инчунин баланд гардонидани сатҳи маърифати онҳо, паст кардани доғғузори, ҳуқуқпоймолкунӣ, баробарии гендерӣ дар гирифтани хизматрасониҳои зиддисилӣ мумкин аст, ки таҳлил карда, дар ҳама ҷойҳо истифода бурда шавад. Табобати амбулаторӣ, ки дар Тоҷикистон ба таври самаранок роҳандозӣ мешавад, чораҳои қатъии дастгирии ҳамаҷонибаи беморонро, аз ҷумла таъмини ҳавасмандкунӣ ва додани имтиёзҳо ба беморонро тақозо мекунад, то ки беморон ин усулро қабул ва риоя кунанд. Хеле муҳим аст, ки беморон барои риояи речаи табобат маҳз бо мақсади ба даст овардани натиҷаҳои беҳтарини муолиҷа ҳавасманд карда шаванд. То моҳи март соли 2019 Ҳазинаи глобалӣ пештар ба беморони сили ба доруҳои сершумор устувор ҳамасмандгардонии пулӣ дар шакли сомони тоҷикӣ, баробар ба 33 доллари ИМА дар як моҳ метод. Мутаассифона, Ҳазинаи глобалӣ ин дастгирӣ катъ кард ва бо вучуди кӯшишҳои Маркази ҷумҳуриявии химояи аҳоли аз бемории сил,

як доноре ёфт нашуд, ки ин фаъолиятро дар дар давраи то ҳалли масъалаи мазкур аз тарафи Ҳукумат, ба зиммаи худ гирад.

79. Бидуни истеъмоли ғизои мукамал унсурҳои фаъоли доруҳои навро аз худ кардани организм нокифоя мегардад ва ин омили хавфро барои тақвияти устуворӣ ба ин доруҳо ба вучуд меорад.

80. Ташкилотҳои ҷамъиятии миллӣ ва ташкилотҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ барои амалисозии ҷузъҳои зиёди дастгирии беморон, бахусус дар таҳияи замимаҳои рақамӣ барои ёдрас кардани истеъмоли саривактӣи доруворӣ ё назорати фосилавии табобат, имкониятҳои хеле хуб доранд. Онҳо метавонанд дар дарёфти ҳолатҳои фаъоли беморӣ, таъмини муоинаи шахсони тамосдошта, баланд бардоштани маълумотнокӣ ва расонидани кӯмак барои беҳтар кардани мурочиат нақши хеле муҳим дошта бошанд. Баъзе вазифаҳои маъмурӣ ва ғайритиббӣ, аз ҷумла тарғибот ва мурочиат барои ташҳиси бемории сил, пешниҳоди кумаки равонӣ иҷтимоӣ ба гирифтронии бемории сил, машварат ва маълумоти тиббӣ, кумак дар пайгирии тамосҳо ва бурдани табобати бевосита назоратшаванда, назорати видеоии табобатро барои иҷро ба бахши ташкилотҳои ҷамъиятӣ вогузор кардан мумкин аст. Ҳукумат бояд васеънамоии фаъолонаи ташкилотҳои ҷамъиятиро барои мубориза бо бемории сил дастгирӣ намояд. Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон тавассути ташкилотҳои ҷамъиятии маҳаллӣ бояд ҳарчи бештар барномаҳои иҷтимоиро амалӣ намояд ва шартномаҳои фармоишҳои иҷтимоӣ амалӣ гардонад ва хароҷоти фаъолият оид ба дастгирии беморон бояд ба таври устувор аз ҳисоби захираҳои дохилӣ пӯшонанда шавад.

81. Ба беморони сил бояд дастгирӣ аз бучети давлат - ҳавасмандгардонии пулӣ, инчунин дигар намуди дастгирӣ, масалан ҷуброни хароҷоти роҳ ва маҷмуҳои ғизоӣ, хусусан барои беморони гирифтори шаклҳои ба доруҳо устувори бемории сил таъмин карда шавад. Ба чунин беморон вобаста ба шароити тиббӣ ва иҷтимоии бемори алоҳида ва дар қадом шароит ба ӯ кӯмаки тиббӣ расонида мешавад, бояд дастгирӣ расонида шавад. Ҳамаи хароҷоти зимни муоинаи тамосҳо пайдошаванда бояд ҷуброн карда шавад.

82. Дар маҳалҳои мувофиқ гурӯҳҳои дастгирии беморон ташкил мешаванд, ки мушовирон, қормандони иҷтимоӣ ва тарафдорону ҳамтоёнро дар бар гирифта метавонанд. То ки онҳо таъмини пешниҳоди маълумот, ёрии маърифатӣ ва равонӣ иҷтимоиро бо мақсади ҳавасманд кардани гирифтронии бемории сил барои ба анҷом расонидани муҳлати табобат ва бартарафкунии омилҳои эҳтимолии хатари қанда кардани речаи муқарраршуда бо таваҷҷуҳи махсус ба ҳолатҳои бемории сили ба доруворӣ устувор ва нафарони аз гурӯҳҳои аз ҷиҳати иҷтимоӣ осебпазир ва таҳти хавф қарордошта амалӣ намоянд. Инчунин, маводи табиғотӣ оид ба тандурустӣ ва воситаҳои аёнӣ барои риояи талабот таҳия ва истифода бояд шаванд.

83. Барои банақшагирии стратегӣи ҷузъи равонӣ иҷтимоӣ дар сатҳи миллӣ зарур аст, ки замина барои ҳамроҳсозии фаъолият байни

шарикони гуногун фароҳам оварда шавад. Ба шарикони Барнома бояд ҷонибҳои манфиатдори берун аз соҳаи тандурустӣ (масалан, маориф, иҷтимоӣ, рушд ва ғайра) шомил карда шаванд ва инчунин барои густариши шарикӣ байни бахшҳои давлативу хусусӣ мусоидат карда шавад.

84. Амалҳои мақсаднок дар сатҳи ҷомеа барои пешгирии таъбиз ва тамғагузорӣ тавассути стратегияҳои дахлдори коммуникатсионӣ, баргараф кардани монеаҳои ҳуқуқӣ дар роҳи табобати бемории сил, хусусан миёни кӯдакон бояд таъмин карда шавад.

85. Лоихаҳои мавҷуда, ки технологияҳои телефони мобилиро барои таҳкими ҳавасмандӣ барои табобати бемории сил - тавассути машваратҳо, ёдраскуниҳо (барои истеъмоли дору ва ташрифи нақшавӣ ба назди мутахассисони тандурустӣ), назорати истеъмоли дору, пешниҳоди мукофот ба беморони речаро риоякунанда ва ғайра истифода мебаранд, тавсеа меёбанд. Барнома барои сафарбар кардани захираҳои иловагӣ тавассути фармоишҳои иҷтимоӣ бо Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли, ҳамкорӣ бо шарикони миллию байналмилалӣ ва таъминкунандагони хизматрасонии телефонҳои мобилӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон амал хоҳад кард.

6. ЧОРАБИНИҲОИ ПЕШГИРИКУНАНДАИ БЕМОРИИ СИЛ

§ 1. Амалсозии маҷмӯи чораҳои самараноки пешгирикунанда барои ҳимояи шахси осебпазир ва кулли шахрвандон аз сироятёбии бемории сил ва паст кардани сатҳи беморӣ дар

кишвар

86. Барои коҳиш додани шумораи ҳолатҳои бемории сил дар кишвар сатҳи дарёфт ва табобати самаранок барои ҳамаи ҳолатҳои ошкоршуда кифоя нест. Идоракунии барномавии сирояти ниҳонии сил дар гурӯҳи аҳолие, ки зери хатари инкишофи бемории сил қарор дорад, то ҳол барои қатъ кардани интиқоли микобактерияи бемории сил тадбири муҳим ба ҳисоб меравад. Тахминан аз се як ҳиссаи аҳолии ҷаҳон аз микобактерияи бемории сил сироят ёфтаанд ва ба ҳисоби миёна дар 5-10 фоизи сироятшудагон вобаста ба вазъи масунияти буняи онҳо дар давоми умрашон бемории сили фаъол инкишоф меёбад. Мувофиқи маълумоти Созмони умумиҷаҳонии тандурустӣ, паҳншавии сирояти ниҳонии сил дар тамоми ҷаҳон байни кӯдакони то 5-сола тақрибан 35 фоиз, аз 5 то 15-солаҳо 53 фоиз ва байни гурӯҳи синну соли аз 15-сола боло 63 фоизро ташкил медиҳад. Яке аз 10 вазифаи муҳимтарини стратегияи интиқоли бемории сил ин фаро гирифтани зиёда аз 90 фоизи аҳолии дахлдор бо табобати сирояти ниҳонии сил то соли 2025 мебошад. Ҳаддимкон кам кардани хатари сироятёбӣ ба кормандони тиб мавзӯи дигари муҳимтарин ба ҳисоб меравад, аз ин рӯ чора ва воситаҳои баландсифати назорати сироят дар ҳамаи муасисаҳое, ки бо гирифтори бемории сил сару кордоранд, бояд истифода шаванд, ки ба натиҷаи зерин хоҳад расонд:

- муқаррароти миллӣ оид ба ошкорсозӣ ва идоракунии сирояти ниҳонии сил ба андозаи зарурӣ ва мувофиқи тавсияҳои Созмони умумичаҳонии тандурустӣ мутобиқ карда мешавад;

- таъмини мунтазами вакцинаҳои (Бацилла Калмет-Жерен), санчишҳои муоинавии сирояти ниҳонии сил ва маводи доруворӣ барои табобати пешгирикунандаи бемории сил;

- фарогирии ҳамаи нафарони эҳтимолиятдошта бо ташҳиси сирояти ниҳонии сил ва табобати пешгирикунандаи бемории сил;

- фарогирии оммавӣ бо вакцинаҳои (Бацилла Калмет-Жерен) ҳангоми таваллуд;

- таъмини кафолатноки шароити мусоиди назорати сироятёбӣ аз бемории сил дар ҳама нуқтаҳои табобати статсионарӣ ва амбулатории бемории сил;

- бартароф кардани хатари истеҳсоли барои пизишкони силшинос.

§ 2. Тадбирҳои босифат ва самараноки пешгирии бемории сил, ки ба коҳиши паҳншавии бемории сил таъсири муҳим мерасонад.

87. Сирояти ниҳонии сил ҳамчун ҳолати воқуниши устувори масуният ба барангезандагони микобактерияи бемории сил бидуни нишонаҳои клиникӣ бемории сили фаъол муайян карда мешавад. Соли 2018 меъёрҳои фароғирӣ бо табобати сирояти ниҳонии сил аз кӯдакони то 5-сола ва шахсони бо вируси норасоии масунияти одам зиндагикунанда то наврасон ва калонсолон, ки тамосҳои оилавии шахсони дорой бемории сили шушии бо усули бактериологӣ тасдиқшуда (дар кишварҳои мушкilotи вазнини бемории силдошта) мебошанд, васеъ гардидааст. Айни замон намудҳои табобати сирояти ниҳонии сил бо истифодаи дурударози доруи изониазид маҳдуд нестанд. Вариантҳои алтернативии истифодааш осон риояшаванда бо истифодаи изониазид ва рифампитсин, рифапентин (ҳар рӯз тӯли як моҳ ё ҳар ҳафта дар давоми 3 моҳ) ҳамон самаранокиро доранд, ки речаи алҳол истифодашаванда бо изониазид дорад. Беҳтар кардани пайгирии тамосҳо ва пешниҳод кардани речаи табобати ба осонӣ риояшаванда ба коҳиш додани ҳолатҳои бемории сил таъсири назарраси мусбӣ мерасонад. Дар чунин ҳолатҳо бояд мониторингӣ ҷиддӣ таъсироти номатлуби доруҳо гузаронида шавад ва назорати бодикқати раванди табобати беморони сирояти ниҳонии сил анҷом дода шавад.

88. Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли дикқати махсусро ба тақвият додани пешгирии бемории сил, аз ҷумла дохил кардани он ба барномаи умумии тандурустӣ ва ҷудо кардани захираҳои молиявӣ медиҳад. Идоракунии сирояти ниҳонии сил маҷмӯи тадбирҳои ҳамачониба, аз ҷумла дарёфт ва аз озмоиш гузаронидани шахсоне, ки бояд озмоиш карда шаванд, истифодаи усули табобати самаранок ва беҳатар, ки осон ба анҷом мерасад, идоракунии саривактӣ ҳолатҳои номатлуб, инчунин мониторинг ва баҳогузори раванди амалишавиро дарбар мегирад. Маркази ҷумҳуриявӣ ҳимояи аҳоли аз бемории сил маводи доруворӣ табобати пешгирикунандаи бемории силро ба

марказҳои бемориҳои пайдошудаи норасоии масуният барои фарогирии шахсони бо вируси норасоии масуният зиндагикунанда тибқи дастурамали навғонишудаи Созмони умумиҷаҳонии тандурустӣ оид ба сирояти ниҳонии сил аз соли 2018 таъмин менамояд. Барнома инчунин, фарогирии табобати сирояти ниҳонии силро бо дохил кардани гурӯҳҳои зерин, ки дар онҳо на вируси норасоии масунияти одам ва на бемории сили ғайб дар натиҷаи муоинаҳо дарёфт нагардидаанд, васеъ менамояд:

- кӯдакони синнашон то 5-сола, ки тамосҳои хонаводагии шахсони гирифтори бемории сили шуши бо усули бактериологӣ тасдиқшуда мебошанд;

- кӯдакони аз 5-сола боло, наврасон ва калонсолон, ки тамоси хонаводагии шахсони гирифтори бемории сили шуши бо усули бактериологӣ тасдиқшуда мебошанд;

- шахсони гирифтори бемориҳо ё ҳолатҳои зерин – диабет қанд, гирандагони диализи гурда, тайёрӣ ба трансплантатсияи узв ё узви гематологӣ, табобат бо ингибиторҳои омилҳои некрози омосҳо, силикоз;

- истифодабарандагони маводҳои нашъадори таъриқӣ;

- маҳбусон дар низоми иҷроии ҳазоии ҷиноятӣ;

- кормандони тиб;

- муҳочирони баргашта.

89. Барои санҷиши сирояти ниҳонии сил санҷиши туберкулини пӯст ё таҳлили озодкунии интерферон-гамма (квантиферон) истифода хоҳад шуд. Санҷиши туберкулини пӯст ё таҳлили озодкунии интерферон-гамма талаботи зарурӣ барои оғоз кардани табобати пешгирикунанда барои шахсони бо вируси норасоии масунияти одам зиндагикунанда ё кӯдакони то 5-солаи тамосҳои оилавидошта нест. Монотерапияи изониазид дар тӯли 6 моҳ речаи маъмули табобати пешгирикунандаи бемории сил мебошад. Роҳҳои алтернативӣ ин истифодаи рифампитсин ва изониазид (РИ) ҳар рӯз дар тӯли 3-4 моҳ ё рифапентин ва изониазид (ЗИР) ҳар ҳафта дар тӯли 3 моҳ мебошад. 3-4 моҳ истеъмом намудани танҳо худ рифампитсин барои тамосҳои беморони моноресистии изониазид ҷои аст, ки онҳо тақрибан 8 фоизро дар Тоҷикистон ташкил медиҳанд ва ин ба нишондиҳандаи ҷаҳонӣ монанд аст. Инчунин рифапентин ва изониазид ҳамарӯза дар як моҳ (ИИР) дар ҳолати зерин таҳқиқ қарор доштан истифода шуданаш мумкин аст. Азбаски табобати ба далелҳо асосёфтаи пешгирикунандаи самаранок барои тамосҳои бемории сили ба доруворӣ устувор вучуд надорад, аҳамияти асосӣ ба озмоиши ҷамаҷонибаи клиникӣ ин тамосҳо ва арзёбии минбаъдаи инкишофи бемории сили ғайб дар онҳо дар тӯли на камтар аз ду сол дода мешавад.

90. Хавфи сар задани ҳолатҳои номатлуб ҳангоми табобати пешгирикунандаи бемории сил тавассути назорати доимӣ, хусусан назорати онҳое, ки аз рӯи речаи алтернативии кӯтоҳтар табобати пешгирикунандаи бемории сил мегиранд, бояд то ҳадди охири кам

карда шавад. Риояи дурусти муҳлати табобати пешгирикунандаи бемории сил ва ба охир расонидани муолиҷа ҳам барои шахси алоҳида ва ҳам барои муваффақияти барнома омилҳои муҳими муайянкунандаи манфиати клиникӣ мебошанд. Чорабиниҳо бояд ба ниёзҳои мушаххаси гурӯҳҳои зерин хавф қарордошта мувофиқ бошанд, то ҳавасмандӣ ба риояи рӯзи табобат хуб таъмин карда шавад. Падару модар ё парасторони кӯдакони хурдсоли табобати пешгирикунандаи бемории силгиранда бояд омӯзонида шаванд ва машварат гиранд.

91. Муассисаҳои махсусгардонидашудаи ҳадамоти зиддисилӣ барои гузаронидани табобати пешгирикунандаи бемории сил ҳамкориҳои зич бо дигар воҳидҳои масъулияти умумӣ доранд. Ҳадамоти тандурустии ҷамъиятӣ - барои пайгирии тамосҳо, Барномаи миллии вируси норасоии масунияти одамбемории пайдошудаи норасоии масуният - барои шахсони бо вируси норасоии масунияти одам зиндагикунанда ва истифодабарандагони таъриқӣ тавассути чорабиниҳои тарғиботию ташвиқотӣ барои кам кардани зарар ва ҳадамоти иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ - барои маҳбусон.

92. Таъсири вакцинаҳои (Бацилла Калмет-Жерен) ба интиқоли микобактерияи бемории сил маҳдуд аст, зеро он сирояти аввалия ё дубора фаъол шудани сирояти пинҳонии шушро манъ намекунад, аммо ин вакцина паҳншавии бемории сил, аз ҷумла менингит ва сили милиарио, ки бо фаъли баланди навзодон ва кӯдакони хурдсол алоқаманд аст, пешгирӣ мекунад. Эмкунии такрорӣ вакцинаҳои (Басилла Калмет-Жерен) дар кӯдакони ва калонсолон ягон фоидаи исботшуда надорад, аз ин рӯ, бояд дар Тоҷикистон қатъ карда шавад. То вақти пайдоиши вакцинаҳои нав ва пуртаъсиртар як воҷибии вакцинаи зиддисилӣ (вакцинаҳои Басилла Калмет-Жерен) ба ҳамаи навзодон ҳарчи зудтар пас аз таваллуд гузаронида мешавад. Истисно, танҳо навзодоне мебошанд, ки ҷун сироятёфта аз вируси норасоии масунияти одам маълум гардидаанд, ё онҳое, ки аз модарони дорои вируси норасоии масунияти одам таваллуд шудаанд ва ҳолати номаълуми вируси норасоии масунияти одамро доранд. Дар ҳолатҳои, ки тифлон дар муддати кӯтоҳи пас аз таваллуд ба бемории сил дучор шудаанд, эмгузаронии вакцинаҳои (Бацилла Калмет-Жерен) то анҷом ёфтани табобати пешгирикунандаи изониазид бояд мавқуф гузошта шавад.

93. Дастурамали миллии бо тавсияҳои наватарини Созмони умумиҷаҳонии тандурустӣ мувофиқ гардонидани шудааст ва дар оянда низ тибқи зарурат боздид карда мешавад. Дастурамал бо нақшаи амалиномаи пайваст карда мешавад, ки, ондар худ муайян кардани гурӯҳҳои афзалиятнокӣ дорои хатари баланд, ҳуҷҷатҳои меъёрӣ ва расмиёти амалиёти стандартӣ, омӯзиши кормандони соҳаи сил дар бахшҳои шахрвандӣ ва иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ, инчунин кормандони кумаки аввалияи тиббӣ санитарӣ ва вируси норасоии масунияти одамро дарбар мегирад. Низомии мониторинг ва баҳодихӣ бо дарбаргирии унсурҳои мониторинг ва назорат аз болои дарёфт ва табобати ҳолатҳои мешавад, сирояти ниҳонии сил мутобиқ гардонидани мешавад. Тими

мутахассисон оид ба мониторинг ва баҳодиҳӣ бо воситаҳои дахлдори бақайдгирӣ ва ҳисобот таъмин хоҳанд шуд. Табобати пешгирикунандаи шахсони мувофиқ дар зери назорати клиникӣ ва мониторинг барои таъмини садоқатмандӣ ва назорати ҳолатҳои номатлуб гузаронида мешаванд.

94. Харидории тестҳои ташхисӣ сирояти ниҳонии сил (озмоиши туберкулинии пӯст ва квантеферон ва маводҳои доруворӣ барои табобати пешгирикунанда ба нақшаи умумии харид ворид карда мешавад. Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии доруҳои изониазид ва рифампитсинро таъмин менамояд, рифапентин бошад тавассути Ташкилоти умумичаҳонии маводи доруворӣ бо тахфифи арзон харидорӣ карда мешавад.

95. Барнома бо мақсади пешгирии шаклҳои шадиди сил дар навзодон ва кӯдакони хурдсол таъмин намудани фарогирии ҳаматарафа ва истифодаи саривактӣи вакцинаҳои (Бацилла Калмет-Жерен) барои навзодон ҳамкориро бо ҳадамоти эмкунӣ ва ёрӣ ба модару кӯдак идома медиҳад.

96. Нишондиҳандаҳои баланди бемории сил ба доруҳои сершумор устувор байни ҳолатҳои нави беморӣ дар Тоҷикистон аз он далолат медиҳад, ки намудҳои ба доруворӣ устувори бемории сил дар байни ҷомеа паҳн мешаванд. Интиқоли штаммҳои ба доруҳо устувор бештар дар муассисаҳои тиббӣ (алалхусус дар беморхонаҳо) ва маконҳои чамъшавии одамон мисли маҳбасҳо ба назар мерасанд. Назорати дуруст ва пешгирии сирояти дохилибеморхонавии бемории сил ба беморон, аъзои хонавода, инчунин ба кормандони тиббӣ вазифаи муҳимтарини барнома, хусусан бо дарназардошти зарурати беҳтар кардани ҳаҷм ва сифати идоракунии бемории сил ба доруворӣ устувор мебошад. Ҷораҳои силсилавии назорати сирояти бемории сил ба низоми расонидани кумак ва табобати бемории сил ҳамбаста гардидаанд. Муоинаи бодикқати гумонбаршудагон ба беморӣ ва ташхиси саривактӣи гирифтронии бемории сил зарурати асосӣ дорад. Сари вақт муайян кардани профилҳои устуворӣ ба доруворӣ имкон медиҳад, ки оғози бармаҳали речаи дурусти табобат амалӣ гардад, ки ин ба коҳиши назарраси минбаъдаи сирояти беморӣ оварда мерасонад.

97. Гирифтронии бемории сил дар беморхона тибқи меъёрҳои дақиқ ва возеҳ муайянгардидаи речаи қабули доруворӣ ва муҳлати муолиҷа дар беморхона ба табобатгирӣ оғоз менамоянд. Табобати дурудароз дар беморхона тавсия намешавад, то сироятёбии дохилибеморхонавии бемории сил ва инкишофи минбаъдаи устуворӣ ба маводи доруворӣ пешгирӣ карда шавад. Бемороне, ки ба талаботи оғоз кардани муолиҷа дар шароити амбулаторӣ ҷавобгӯ мебошанд, дар муассисаҳои табобати амбулаторӣ бо истифодаи усулҳои ба бемор нигаронидашуда муолиҷа мегиранд. Чунин усул дар якҷоягӣ бо ҷораҳои қатъии назорати сирояти беморӣ хатари интиқоли бемории силро кам мекунад ва ҳамчун шартӣ калидии кам кардани бори гарони бемории сили ба доруворӣ устувор доништа мешавад. Ҳар як муассисаи

тиббие, ки бо табобати бемории сил сару кор дорад, бояд нақшаи мувофиқи назорати сирояти бемории силро барои то ҳадди ниҳоӣ кам кардани эҳтимолияти интиқоли бемории сили ба доруворӣ устуворро ба беморон ва кормандони тиб иҷро намояд. Тадбири мазкур амалҳоеро дар бар мегирад, ки ҳадафи он таҳкими ҳама сатҳҳо барои татбиқи самарабахши усулҳои се категорияи мубориза бар зидди бемории сил (назорати маъмурӣ, назорати муҳити зист ва чораҳои муҳофизати инфиродӣ) мебошад.

98. Назорати маъмурӣ бо роҳи ҷудокунии қатъӣ ва тақсимои гумонбаршудагони бемории сил аз дигар беморон дар муассисаҳои тиббии амбулатории шабакаи табобати умумӣ пурзӯр карда мешавад, аз ҷумла ба таври ҷисмонӣ ҷудо кардани шӯъбаҳои бемории сил дар муассисаҳои табобати статсионарӣ (яъне беморони паҳнкунандаи беморӣ аз бемороне, ки микобактерияи бемории сил хориҷ намекунанд, гирифторони бемории сили бо доруҳои сершумор ва васеи устувор аз беморони сили ҳассос), аз як шӯъба ба шӯъбаи дигар гузаронидаи беморон тибқи натиҷаи табобат, ҷудо кардани беморони сили бо вирусҳои норасоии масунияти одам сироятёфта аз дигар беморони сил, машғулиятҳои омӯзишӣ ба беморон оид ба риоя кардани одоби сулфа ва дигар тадбирҳо, пешниҳоди маълумоти зарурӣ оид ба бемории сил ба кормандони тандурустӣ ва таъмини мунтазами дастрасии онҳо ба муоинаи бемории сил.

99. Истифодаи мунтазами вентилятсияи (шамолдиҳӣ) табиӣ дар муассисаҳои ҳадамоти амбулаторӣ ва статсионарии бемории сил яке аз чораҳои афзалиятноки назорати сирояти муҳитӣ мебошад. Вентилятсияи механикии фишори манфӣ дар ҳудудҳои махсуси озмоишгоҳҳои референсӣ истифода бурда мешавад. Ғайр аз он, дастгоҳҳои нурпошии фаробунафши зиддибактериявӣ сатҳи болоӣ бояд дар утолҳои беморон, утолҳои қорӣ ва дигар ҷойҳои, ки хатари сирояти бемории сил мавҷуд аст, ба таври дуруст ҷойгир карда шаванд.

100. Чораҳои муҳофизати инфиродӣ тавассути назорати истифодаи респираторҳои махсуси якдафъаина (стандартҳои тасдиқшудаи N95 аз ҷониби кормандони соҳаи тандурустӣ дар минтақаҳои дорои хатари сирояти бемории сил тақвият дода мешаванд. Респираторҳо барои ҳар як корманди тиббӣ дар асоси натиҷаҳои санҷиши дахлдор интихоб карда хоҳад шуд. Инчунин беморони сулфакунанда дар ҳама муассисаҳо мунтазам ниқобҳои ҷарроҳӣ истифода мебаранд ва ин тадбир тақвият меёбад. Таъмини респираторҳои муҳофизати инфиродӣ ва ниқобҳо ба кормандони тиб, ки хатари баланди сироятёбӣ дар муассисаҳои табобати бемории сил доранд, инчунин барои беморон бо мақсади коҳиш додани хатари дар дохили беморхона паҳн шудани штаммҳои бемории сил аз шахсони сироятӣ кафолат хоҳад дода шуд.

101. Ҷамоҳангсозии миллии назорати сирояти дар барнома барои бозсозӣ ва аз нав кардани стандартҳои миллий, инчунин нақшаи амалӣ оид ба назорати сирояти бемории сил бо дарназардошти талаботи муносири байналмилалӣ дар фаъолияти ҳадамоти зиддисилӣ масъул аст.

Ҳар як муассисаи зиддисилӣ бояд кумитаи амалкунандаи назорати сироятӣ ва нақшаи назорати сироятӣ дошта бошад. Ҳамоҳангсози миллии назорати сироятӣ кумитаҳои назорати сироятиро дар татбиқи пурраи нақшаи назорати сироятӣ дар сатҳи институтсионалӣ (барои муассисаҳои статсионарӣ ва амбулаторӣ), ташкили омӯзишҳои зарурӣ ва назорати иҷроӣ онҳо дастгирӣ мекунад. Кумитаи хубамалкунандаи назорати сироятӣ барои таҳияи нақшаи дақиқи назорати сироятии муассиса, иҷроӣ ин нақша, назорати доимӣ ва санҷиши он масъул хоҳад буд. Нақша ҳама ҷанбаҳои назорати сироятиро бо дарназардошти тақсимбандии дурусти беморони сулфакунанда, беҳтарсозии инфрасохтор дар ҳолати имконпазирӣ ва фаъолияти дастгоҳҳои нурпошии фаробунафши зиддибактериявӣ дар ҷойҳои муайяншудаи дорои хавф дар бар мегирад. Сифати иҷроӣ назорати сироятӣ назорат бурда хоҳад шуд ва дар ҳолати зарурат ҳуди нақша аз нав баррасӣ карда шуда, тақмил дода мешавад.

7. ФАРОҲАМ ОВАРДАНИ ШАРОИТИ МУСОИД БАРОИ АМАЛИГАРДОНИИ БАРНОМА

§ 1. Ташкили шароити мусоид ва бунёди низоми самараноки назорати бемории сил

102. Рушди Барномаҳо бо инкишофи умумии иқтисодии кишвар, паст кардани сатҳи камбизоатӣ, тақвияти иқтидор оид ба ҳифзи иҷтимоӣ ва аз байн бурдани нобаробарӣ дар ҷомеа алоқаи зич дорад. Ҳалли масъалаҳои калони иҷтимоӣ ва иқтисодӣ дар ниҳояти қор ба мушкилоти бемории сил таъсири ҳалкунанда мерасонад. Аз ин рӯ зарур аст, ки барои ноил шудан ба ҳадафҳо ва вазифаҳои Барномаи миллии Ҷимояи аҳоли аз бемории сил барои солҳои 2021-2025 шароити мусоид ва низомҳои мушаххас бештар фароҳам оварда шаванд. Ин, пеш аз ҳама, таъмини кофӣ захираҳо, системаи муташаккил ва ҳамоҳангшудаи соҳаи тандурустиро талаб мекунад. Соҳаҳои зиддисилӣ ҷузъи ҷудонашавандаи низоми миллии тандурустӣ мебошад ва аз ин рӯ, муваффақияти устувор дар мубориза бар зидди бемории сил ҳамгироии мувофиқро бо ҷараёни ислоҳоти умумӣ ва тақвияти вазифаҳои асосии низоми тандурустӣ талаб мекунад. Ғайр аз низоми тандурустӣ дар татбиқи усулҳои ба бемор нигаронидашуда ва қонеъ кардани ниёзҳои гурӯҳҳои аҳолии зери хатар, саҳми мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ (ҳукуматҳо, ҷамоатҳо), ҷамъиятҳо ташкилотҳои ҷамъиятии ғайридавлатӣ аҳамияти бузург дорад. Барномаи миллии дар амалисозии ҷораҳои мушаххаси зиддисилӣ бояд аз ташкилотҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва салоҳияти мушаххаси онҳо истифода барад. Стратегияҳои мубориза бар зидди бемории сил ва соҳаи зиддисилӣ бояд ҳатман масъалаҳои ҳуқуқи инсон, меъёрҳои ахлоқӣ, гендер ва баробарҳуқуқиро ба назар гиранд. Таҳқиқоти марбут ба бемории сил ҷузъи дигари таъмини муҳити мусоид мебошад, ки ба шарофати он имконияти ба даст омадани далелҳои эътимоднок барои қабули қарорҳои мувофиқ дар ҳама сатҳҳо пайдо мешавад. Барои баҳодиҳии

раванди татбиқи чорабиниҳо оид ба мубориза бар зидди бемории сил таъсис додани низомҳои ба талабот ҷавобгӯи мониторинг ва баҳогузорӣ зарур аст, ки бояд ҳамаи ҷанбаҳои дахлдори низоми тандурустиро дарбар гирад, ки имконияти ба натиҷаҳои зайл ноил шуданро медиҳанд:

- барнома, ки дорои иқтидори самараноки идоракунӣ ва аз ҷониби давлат маблағгузоришаванда аст, вазифаҳои асосии татбиқи вазифаҳои барномаро иҷро мекунад;

- маблағгузории давлатии чорабиниҳо оид ба мубориза бар зидди бемории сил барои пӯшонидани эҳтиёҷот, аз ҷумла масъулият аз болои лоиҳаҳо бо мӯҳлатҳои анҷомёбӣ бо маблағгузории берунаи донорҳо кифоя хоҳад буд;

- тартиб ва меъёрҳои хизматрасониҳои тиббӣ татбиқи усули ҳамаҷонибаи ба бемор нигаронидашудаи кӯмаки зиддисилро дастгирӣ менамояд, ки он идоракунии беморони амбулаторӣ бо иштироки фаъолонани кӯмаки аввалияи тиббию санитариро дарбар гирифта, беҳтар шудани фаъолияти муассисаҳои зиддисилро нишон медиҳад ва сифати зарурии хизматрасониҳоро таъмин мекунад;

- саҳми ҷомеаи шахрвандӣ дар мубориза бар зидди бемории сил бо шарофати иштироки фаъолонани онҳо дар чорабиниҳои ҷадид дар сатҳи ҷамъиятҳо, ки торафт бештар аз ҳисоби сарчашмаҳои маҳаллӣ маблағгузорӣ мешавад, зиёд мегардад;

- заминаи қонунгузории миллии марбут ба бемории сил таҳким ёфта, бо санадҳои стандартии байналмилалӣ мутобиқ гардонидани шуда, иҷрои дурусти ухдадорихои давлат, инчунин ҳукуку ухдадорихои беморон ва кормандони тибро таъмин мекунад.

§ 2. Ухдадорихои сиёсӣ оид ба дастгирӣ ва ҷудо кардани сарчашмаҳо барои амалигардонии Барнома

103. Ҳайати миллии Тоҷикистон яке аз 117-умин ҳайатҳои давлатҳои гуногун буд, ки моҳи ноябри соли 2017 дар шаҳри Москва дар Конфронси якуми умумиҷаҳонии вазирони Созмони умумиҷаҳонии тандурустӣ оид ба мубориза бар зидди бемории сил иштирок намуд ва Эълумия оид ба хотима додани сил бо истифодаи воқуниши бисёрсоҳавиро қабул кард. Ба ин васила, Ҷумҳурии Тоҷикистон ухдадор шудааст, ки инкишофи низоми ҳисоботдиҳии бисёрсоҳавиро барои суръат бахшидан ба раванди хотима додани бемории сил дастгирӣ кунад. Баъдан, моҳи сентябри соли 2018 ҳайати миллии Тоҷикистон дар ҷаласаи сатҳи баланди Ассамблеяи генералии Созмони Милали Муттаҳид оид ба мубориза алайҳи бемории сил иштирок намуда, Эълумияи сиёсиро оид ба такмил додани низоми ҳисоботдиҳии бисёрсоҳавӣ ва таъмини саривақтии иҷрои он аз соли 2019 имзо кард. Асоси ин ҳуҷҷат тақвият додани ҳисоботдиҳӣ дар чорабиниҳо оид ба мубориза бар зидди бемории сил дар сатҳи милли ва глобалӣ бо мақсади суръат бахшидан ба пешрафт дар самти ноил шудан ба ҳадафҳо ва вазифаҳои Стратегияи «Боздошти сил» ва

Ҳадафҳои рушди устувори сил мебошад. Уҳдадорихо бояд бо амалҳои мушаххас иҷро карда шаванд ва раванди иҷроиши амалҳои андешидашуда бояд назорат карда шавад.

104. Муносибати бисёрсоҳавӣ бахшҳои гуногуни иқтисодиёт ва сохторҳои давлатии дахлдор (масалан, тандурустӣ, маориф, адлия, хадамоти иҷтимоӣ, молия, воситаҳои ахбори омма, варзиш, фароғат, технологияҳои иттилоотӣ, телекоммуникатсия, бахши давлатӣ, хусусӣ ва ғайра)-ро дар бар гирифта, ҳадафи он дастгирии ҳисоботдиҳии самараноки ҳама ҷонибҳои манфиатдор дар сатҳи умумичаҳонӣ, минтақавӣ ва ҷумҳуриявӣ бо мақсади суръат бахшидан ба раванди интиҳои бемории сил мебошад. Ҳисоботдиҳӣ аз чор ҷузъ (уҳдадорихо, амалҳо, назорату ҳисобот ва механизмҳои азнавдидабароӣ) иборат аст, ки дар кишвар татбиқшаванда мебошанд. Тоҷикистон, ба монанди дигар кишварҳо, ки ин эълумияро ба имзо расонида, унсурҳои ҳар як ҷузъро қабул карда, ба фаъолияти хоси кишвар дар доираи чаҳорҷӯбаи танзимкунандаи конститутсионӣ, ҳуқуқӣ ва меъёрӣ, инчунин меъёрҳои сиёсӣ иҷтимоӣ, касбӣ, маънавия ахлоқии рафтор мутобиқ менамояд.

105. Ҳукумати Тоҷикистон дар ҳамкорӣ бо шарикон тақсимоии буҷет ва дастгирии молиявиро барои маблағгузориҳои кофии мубориза бо бемории сил ба воситаи устуворона зиёд кардани маблағгузориҳои соҳаи тандурустӣ аз ҳисоби сарчашмаҳои дохилӣ таъмин менамояд.

106. Механизми миллии бисёрсоҳавии доиравӣ (масалан, комиссияи байнимақомотӣ) барои таъмини назорат, ҳамоҳангсозӣ ва баррасии сатҳи баланди чорабиниҳои миллии мубориза бо бемории сил бояд таъсис дода шавад. Он бояд ҷонибҳои манфиатдори дахлдор, аз қабилӣ вазорату идораҳои давлатӣ, мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, ҷомеаи шаҳрвандӣ, ҷомеаҳои аз бемории сил таъсирдида, гурӯҳҳои беморон, парламент, бахши хусусӣ, шарикҳои давлативу хусусиро ба дастгирии воқуниши зиддисилӣ ҷалб кунад. Нақшаи стратегияи тандурустӣ, Барномаи миллии ҳимояи аҳолӣ аз бемории сил ва дигар ҳуҷҷатҳои стратегӣ ва амалӣ, ки ба хотимадиҳии бемории сил марбутанд ё таъсир мерасонанд, бояд дурнамои бисёрсоҳавӣ дошта, Ҳукумат ва шарикони берун аз соҳаи назорати силро ҷалб кунанд.

107. Усули баррасӣ ва шарҳи ҳарсолаи барнома бо механизмҳои баррасии сатҳи миллий, ба монанди кумитаи байнимақомотӣ бо роҳбарии сатҳи баланд тавсия меёбад. Баъд аз ҳар як шарҳ нақшаҳо, муқаррарот ва фаъолият дар асоси тавсияҳо аз нав дида барои маҷмаа мешаванд.

108. Таҳия ва таҳкими қонунгузориҳои дахлдор тавассути таҷдиди санадҳои миллии меъёрии ҳуқуқии соҳаи мубориза бо бемории сил бо мақсади аз байн бурдани монеаҳо барои иҷрои босамар ва дастгирии ислоҳоти тандурустӣ, инчунин ҷорӣ намудани сиёсати суғуртаи умумии тиббӣ амалӣ карда мешавад.

109. Бо дастгирии молиявии Ҳазинаи глобалӣ, коршиносони фонди байналмилалӣ дар Гурҷистон омодагии кишварро ба гузариши тадриҷӣ аз маблағгузориҳои Ҳазинаи глобалӣ (дар маҷмӯъ аз барномаҳои аз

ҷониби донорҳо дастгиришаванда) ба маблағгузори давлатии барномаҳо дар самти мубориза бо бемории сил ва вируси норасоии масунияти одам баҳогузори карданд. Баҳогузори омодагӣ ба гузариш имкон дод, ки дастовардҳо ва мушкилоти барномаҳои миллии вируси норасоии масунияти одам ва бемории сил дар Тоҷикистон дар робита ба гузариш муайян кард, инчунин омилҳоеро, ки ба татбиқи барномаҳо мусоидат мекунанд ё монеъ мешаванд, инчунин ба устувории он хатар эҷод мекунанд, дақиқ карда шуданд. Маълумот дар асоси машварат бо ҷонибҳои манфиатдори асосӣ чамъоварӣ карда шуд. Дар натиҷаи баҳогузори ба омодагии гузариш нақшаи гузариш ва рушди устувор ва таҳия карда шуд. Раванди фарогирӣ бо истифода аз усули бисёрсоҳавӣ сурат гирифт. Тоҷикистон дар самти раванди гузариши кудрат қадамҳои муайян гузоштааст, аммо мушкилоти макроиқтисодӣ, системавӣ ва барномавӣ кишварро дар марҳилаи хеле аввали ин раванд қарор медиҳанд. Тоҷикистон дар ояндаи наздик барои устувории барномаҳои миллии оид ба бемории сил ва вируси норасоии масунияти одам ба маблағгузори назарраси беруна ниёз дорад. Барои дастгирии татбиқи барномаҳои миллии сил ва вируси норасоии масунияти одам ба кумаки беруна ниёз дорад.

110. Бо вучуди афзоишҳои нақшавӣ, ҳаҷми умумии маблағгузори давлатии барномаҳои зиддисилӣ кофӣ нест. Нақшаи устуворӣ ва гузариш норасоии назаррасро дар фарогирии эҳтиёҷот барои ҳафт соли оянда нишон медиҳад. Барои он, ки уҳдадорҳои молиявии ҳукумат оид ба назорати бемории сил бо дарназардошти зарурати давом додани маҷмӯи чорабиниҳо вобаста ба роҳҳои нави ташхис, речаи табобат ва дастгирии беморон кӯшиши зиёд ба харҷ бояд диҳад. Хеле муҳим аст, ки агентҳои донорӣ нақшаи худро қаблан таҳия кунанд ва барои ба оҳистагӣ супоридани уҳдадорҳои гузариши тадриҷии иқтисодии техникаро шуруъ созанд. Дастгирии мақсадноки пас аз гузариш, ба монанди ёрии техникӣ барои мустаҳкамкунии низоми тандурустӣ зарур аст, то хатарҳои ин раванд ба ҳадди ақал расонида шаванд.

111. Ҳукумати Тоҷикистон маблағгузори устувор ва то рафт зиёдшавандаи ҳама тадбирҳои асосии мубориза бар зидди бемории силро, ки дар нақшаи устуворӣ ва гузариш оварда шудааст, таъмин менамояд. Давраи панҷсола, ки аз ҷониби Барномаи миллии Ҷимояи аҳоли аз бемории сил барои солҳои 2021-2025 ва нақшаи устуворӣ ва гузариш фаро гирифта шудааст, барои воқуниши миллии дар мубориза бо бемории сил дар самти ба давлат гузаштани сарпарастии молиявӣ аз Ҳазинаи глобалӣ ва дигар донорҳои беруна хеле муҳим аст. Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли фаъолияти дахлдори таблиғотиро бо Ҳукумат бо мақсади таъмин намудани сатҳи кофӣ хароҷот барои соҳаи бемории сил ва механизмҳои боэътимоди тақсимот дар ҳама сатҳҳои тандурустӣ анҷом медиҳад. Дар доираи чараҳои кунунии гузариш ба сиёсати суғуртаи умумии тиббӣ Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли ба нақша мегирад, ки тадбирҳои назорати бемории сил низ бо ин низом бо дарназардошти аҳамияти назорати

бемории сил ҳамчун масъулияти асосии тандурустии оммавӣ ва осебпазирии аксарияти мизочон фаро гирифта мешавад, зеро аксарияти беморонро харочоти беандоза зиёд таҳдид мекунад, агар онҳо водор шаванд, ки қисми зиёди арзиши муолиҷаро аз ҳисоби худ пӯшонанд. Аз ин рӯ, тибқи нақшае, ки Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои наздик таҳия ва пешниҳод менамояд, чорабиниҳо оид ба ташҳис ва табобати ҳама шаклҳои бемории сил (аз ҷумла бемории сили бо доруҳои сершумор ва васеи устувор), инчунин дастгирии ҳавасмандии беморон, пайгирии тамос бо гирифтронии бемории сил, амалҳои пешгирикунандаи бемории сил ва чораҳои дастгирии барнома (омӯзиш, назорат, низоми иттилоотӣ ва ғайра) тадричан аз буҷети давлатӣ маблағгузорӣ мешаванд.

112. Маҷмӯи хизматрасониҳои зиддисилӣ қадам ба қадам афзоиш хоҳад ёфт ва дар интиҳои давраи амалигардонии ин барнома ва нақшаи устуворӣ ва гузариш то соли 2025 он ҳама эҳтиёҷоти заруриро дар бар хоҳад гирифт. Маълумоти муфассал оид ба сатҳи маблағгузорию тадбирҳои мубориза бо бемории сил (бо арзёбии эҳтиёҷоти умумии маблағгузорӣ ва камбудии молиявӣ) дар нақшаи устуворӣ ва гузариш оварда шудааст. Саҳми молиявии давлат бояд афзоиш ёбад ва бо маблағгузорию самараноки ҳадафманд ва механизмҳои дурусти пардохти хизматрасонии тиббӣ, ки таъмини эҳтиёҷоти воқеии беморонро бо ин маблағ кафолат медиҳанд, роҳандозӣ гардад. Нақшаи тақсими маблағҳои давлатӣ муқаррароти мувофиқро барои мутаваззинии буҷет ва субсидияҳо дар бар мегирад, то ки маблағгузорию кофиро барои минтақаҳо ва ноҳияҳо, ки бори гарони беморӣ ва ё мушкилоти дастрасӣ ба хизматрасонӣ доранд (масалан, сатҳи баланди ҳисобшудаи ҳолатҳои ошкорнашуда), таъмин намояд.

113. Дар Тоҷикистон новобаста ба кумаки донорҳо дар хизматрасонии зиддисилӣ афзоиши паҳншавии бемории сили ба доруворӣ устувор идома дорад. Ин ҳолат ба саломатии мардум таҳдид ба миён меорад. Давом ёфтани паҳншавии бемории сили ба доруворӣ устувор фавран баланд бардоштани қобилияти чандирии низомро барои воқуниши фаврӣ ба бухрон талаб мекунад. Дар дурнамои кӯтоҳмуддат ва дарозмуддат имкониятҳои вучуд доранд, ки бояд истифода шаванд. Тоҷикистон дар дурнамои кӯтоҳ метавонад, ки чораҳои амалии исботшудаи илочи воқеаро, ки дар кишварҳои муҳиташон ба Тоҷикистон монанд барои дарёфт, муоина ва табобати бобарори бемории сил ба кор бурда мешаванд, истифода барад. Дар дурнамои дарозмуддат омилҳои муҳими муваффақият, ба монанди захираҳои инсонӣ, маблағгузорӣ ва инфрасохтор бояд тақвият ёбанд ва омилҳои таҳриқдиҳанда мисли чамъ кардани маълумот барои қабули қарорҳо ва қонунгузорӣ ба таври назаррас пурзӯр карда шаванд.

114. Дастгирии донорҳо барои табобати бемории сил дар Ҷумҳурии Тоҷикистон кам шуда истодааст. Сарчашмаҳои нокифоя дар баробари ба миён овардани маҳдудиятҳо инчунин барои гузариш ба

маблағузори ва амалиёти муносиби оптималӣ имконият фароҳам меоранд. Аз нуқтаи назари молиявӣ дар асоси қоидаҳои стратегии харид қорӣ кардани пардохти хизматрасонии тиббӣ зарур аст. Яъне маблағузори бо натиҷаҳои бомуваффақияти табобат ҳам дар сатҳи кумаки аввалияи тиббию санитарӣ ва ҳам дар беморхонаҳо вобаста кардан, инчунин ҳавасмандкунӣ ва фаро овардани заминаи мусоид барои табобати бемории сили ба доруворӣ устувор дар сатҳи кумаки аввалияи тиббию санитарӣ лозим аст. Аз нуқтаи назари амалӣ хизматрасонии тиббӣ бояд мустақилияти бештарро барои идоракунии захираҳояшон бо роҳе, ки ба онҳо имкони воқуниши беҳтар ба ҳавасмандӣ ва омилҳои ҳалалдиҳандаи хариди стратегӣ медиҳад, дошта бошанд. Пасандозҳои аз беҳсозии зернизомии бемории сил бадастомада бояд барои тақвияти механизми стратегии харидорӣ дар табобати бемории сил истифода шаванд. Дар соҳаи идоракунии захираҳои инсонӣ вазифагузори барои маҳсулноқӣ, андозаи маҳсулноқӣ ва масъулият барои маҳсулноқӣ (яъне самарабахшии фаъолият, натиҷаи хуб доштани қор) бояд бидуни таъхир роҳандозӣ гарданд.

115. Барои бомуваффақият расонидани кумаки тиббӣ аз нишондиҳандаҳо, ҳавасмандкунии назаррас ва омилҳои ҳалалдиҳанда вобаста буда, масъулияти самаранокии қори таъминкунандагонро бо маблағузори алоқаманд месозад. Робитаи хизматрасонии тиббӣ ва самаранокии пардохт тавассути низомии идоракунии маълумот мисли e-NR таъмин мегардад, ки маълумотро оид ба бемор, таъминкунандагон, хизматрасонӣ оид ба табобати бемории сил, биллинг ва ҷубронкуниро бо истифодаи стандарти байналмилалӣ кодгузори маълумот ба ҳам мепайвандад. Низомии маълумотӣ, ки зернизомии самарабахши бемории силро таҳрик медиҳад, дар сатҳи баробар сабти муомилоти марбут ба расондани кумак ба бемории сил, инчунин хариди стратегӣ ва эҳтиёҷоти таҳлили қабули қарор оид ба идоракунии низомро дастгирӣ мекунад.

116. Барои мутахассисон омилҳои аҳамиятнок барои ҳавасмандкунӣ ба ворид кардани маълумот ва омилҳои монешаванда барои ворид накардани маълумот ё ворид кардани маълумоти пастсифат қорӣ карда мешаванд. Мутахассисон аз ворид кардани маълумот манфиатдор хоҳанд буд, зеро онҳо метавонанд ин маълумотро барои пайгирии нишондиҳандаҳои худ дар муқоиса бо дигарон ва таҳлилу тақмили қору фаъолияти худ истифода баранд. Рушди идоракунии электронии тамоми низомии иттилоотии тандурустӣ метавонад тавассути ворид кардани суғуртаи тиббӣ дар Тоҷикистон пешбинӣ шавад. Дар ин ҳолат, зернизомии бемории сил бояд дар раванди таҳияи низомии маълумот иштирок кунад, то эҳтиёҷот ба маълумот дар марҳилаи тарроҳӣ таъмин карда шавад.

117. Табобати муваффақонаи бемории сил аксар вақт на танҳо натиҷаи таъсири омилҳои дохилӣ, балки таъсири омилҳои берун аз низомии тандурустӣ низ ба даст меояд. Ҳамин тариқ, дарёфт кардани ҳолатҳои фаъоли бемории сил, интиқоли намунаҳои бемории сил,

дастгирии табобати беморон ва кумаки иҷтимоӣ ба шахсони гирифтори бемории сил ҳамчун ҷузъҳои зарурии натиҷаи мусбати муолиҷа дар сатҳи байналмилалӣ эътироф шудааст. Ҳарчанд ин хизматрасонӣ одатан аз ҷониби ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва сохторҳои хусусӣ бо маблағгузорӣ аз ҷониби давлат пешниҳод карда мешавад. Ин омилҳо бояд ҳамчун як ҷузъи ҷудоинопазири низоми мубориза бо бемории сил пазируфта шуда, ҳавасмандкунӣ, буҷет, механизмҳои дурусти харид, маълумот ва дастгирии техникӣ ба қадри кофӣ баррасӣ бояд шаванд. Вазифа ва масъулияти ҳар як хизматрасонандаро дар соҳаи табобати бемории сил (кумаки аввалияи тиббӣю санитарӣ, маркази бемории сил, беморхонаи зиддисилӣ, озмоишгоҳҳо ва ҷамоатҳо) дақиқ муайян кардан зарур аст. Дигар самти ислоҳот ин мустақилияти муассисаҳои тиббӣ мебошад, зеро роҳбарони соҳаи тандурустӣ бояд иқтисодии қабул кардани қарорро дар самтҳои зерин дошта бошанд:

- тақсимоли буҷетҳо барои соҳаҳои афзалиятнок (масалан, низоми амалии интиқоли балғам дар маҳал, хариди доруворӣ барои баргараф кардани таъсири номатлуби дорувори зиддисилӣ, пушонидани хароҷоти пайгирӣ ва муоинаи тамосҳо, таҳлилҳои иловагии озмоишгоҳӣ, хизматрасониҳои коммуналӣ ва ғайра);

- қабул кардани қарор дар бораи шумораи кормандони тиббӣ (ихтисор кардани кормандон ё кушодани ҷойҳои нави корӣ);

- ҷудо кардани маблағ барои пардохтҳои ҳавасмандкунӣ барои кормандони соҳаи тиб (дар асоси натиҷа ва нишондиҳандаҳои корӣ).

118. Зернизомии ояндаи бемории сил ба ҳама ҷузъҳои соҳа аз дарёфти ҳолати фаъол ва ғайрифаволӣ бемории сил сар карда, то озмоиш ва интиқоли намуна, речаҳои табобат, доруҳои босифат ва ҳавасмандии табобат ва кумаки иҷтимоӣ диққати зарурӣ медиҳад. Табобати бомуваффақияти бемории сил ҳамаи ин ҷузъиётро бо маблағгузориҳои фаъолият ва маълумот, ки нишондиҳандаҳоро баҳо медиҳад ва замина фароҳам меорад, хоҳад дошт. Хизматрасонӣ аз ҷониби дастраскунандагони салоҳиятдор чи давлатӣ ва чи хусусӣ амалӣ мегардад. Қоидаҳои низомии стратегияи харид ва муқаррароти самараноки татбиқшуда онҳоро барои расонидани хизматҳои босифати ташхисӣ ва табобатӣ масъул нигоҳ медорад. Мутахассисони бомуваффақият сатҳи зарурии маҳорат ва қардонии худро бо доштани шаҳодатномаҳои дар сатҳи байналмилалӣ эътирофшуда ва қардонде, ки тавассути тренингиҳои тақмили табибон омӯзонида шуда, тақмили ихтисос гузаштаанд, нишон медиҳанд.

119. Банақшагирӣ ва амалисозии ҷорабиниҳо, ки имкон медиҳанд оид ба масъалаҳои зерин қарор қабул карда шаванд:

- ҷӣ харидан (аз ҷумла хизматрасонӣ), муайян кардани бастаи имтиёзнок, харидории доруворӣ, хизматрасониҳои ташхисӣ, интиқоли доруҳо, реактивҳо ва намунаҳо, дастгирии иҷтимоӣю иқтисодӣ, стандартҳои сифат, хизматрасонӣ;

- аз кӣ харидан, интихоби мутахассисон барои бастанӣ шартнома, аз қабилӣ беморхонаҳои зиддисилӣ, беморхонаҳои умумӣ, клиникаҳои амбулатории бемории сил, муассисаҳои кумаки аввалияи тиббию санитарӣ, ташкилотҳои ҷамъиятӣ, интихоби мутахассисони доруворӣ, бастанӣ шартнома бо мутахассисони хусусӣ;

- бо кадом роҳ харидорӣ кардан - муқаррар кардани шартҳои шартнома, интихоби усулҳои пардохт ба мутахассис, муқаррар кардани дараҷаи арзиши пардохт, назорати амали мутахассис.

120. Гузаронидани оптимизатсияи минбаъдаи шабакаи тандурустӣ зарур аст. Ин метавонад оптимизатсия / ҷойивазкунии кормандонро дар байни филиалҳо ва шӯъбаҳо, аз ҷумла хизматрасонии паллиативӣ дар бар гирад. Оптимизатсияи шумораи кормандони тиб дар соҳаи лабораторӣ (оптимизатсияи лабораторияҳои микроскопӣ, Ген Эксперт барои муайян кардани бемориҳои гуногун). Ҳангоми оптимизатсия муҳим аст, ки маблағҳои дар натиҷаи ин раванд бадастомада дар бучаи хадамоти бемории сил боқӣ монанд. Ҳангоми амалисозии раванди оптимизатсия муҳим аст, ки маблағҳои дар натиҷаи ин раванд озодшуда дар бучети соҳаи зиддисилӣ боқӣ монанд.

121. Нақш ва уҳдадорӣҳои кормандони тиб, кормандони соҳаи тандурустӣ, ки дар таъмини табобати бемории сил иштирок мекунанд, бо дарназардошти усули ба бемор нигаронидашудаи табобат бояд дақиқ карда шаванд. Нақши ташкилотҳои ҷамъиятӣ бояд таъкид карда шавад ва ба усули дар боло зикргардида фаро гирифта шавад.

122. Низомии иттилоотӣ бояд зимни ҷамъоварии маълумот дар бораи хизматрасониҳои, ки харидорӣ мешаванд, ба самаранокӣ ва сифати онҳо нигаронида шавад. Низомҳо бояд ба таҳлил ва истифодаи иттилоот барои амалиёт бештар тавачҷух диҳанд, на ин ки барои пешниҳоди маълумот дар зинаҳои силсиламаротиб (иерархия) истифода шаванд.

123. Барои таъмини иҷрои бомуваффақияти барномаи мазкури мубориза бо бемории сил ва доимо ба даст овардани натиҷаҳои мусбат зарур аст, ки як қатор санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ аз сари нав мувофиқ гардонида шаванд. Барнома аз ҷониби санадҳои меъёрии ҳуқуқие, ки истифодаи самарабахши захираҳои молиявӣ ва инсонӣ, кумаки иҷтимоӣ ва дастгирии беморон (фармоишҳои иҷтимоӣ) аз ҷониби ташкилотҳои ҷамъиятӣ, назорати сифати доруворӣ зиддисилӣ, тақмили раванди бақайдгирии доруворӣ (усули суръатноки бақайдгирӣ барои дорувори қаблан аз ҷониби Созмони умумичаҳонии тандурустӣ нишони сифат гирифта), усулҳои артернативии харидориро (тендери байналмилалӣ ва усули хариди мустақим) таъмин мекунанд, дастгирӣ ёбад. Масъалаҳои зерин бояд аз сари нав ҳамоҳанг карда шаванд:

- истифодаи маблағҳои пулии дар натиҷаи ислоҳоти соҳаи тандурустӣ озодшуда барои беҳтаргардонии ҳама намуди хизматрасониҳо, мисли аз нав ташкил додани шабакаи муассисаҳои амбулаторӣ ва беморхонаҳо, аз ҷумла кам кардан ё аз нав тақсим кардани катҳо барои ёрии паллиативӣ дар доираи хизматрасониҳои

бемории сил, таҳкими кумаки аввалияи тиббию санитарӣ, зиёд кардани маоши кормандони тандурустӣ, тақвияти инфрасохтор ва таҷҳизоти муассисаҳои тиббӣ, таъмини доруворӣ ва озуқа ва ғайра. Дар айни замон, беморхонаҳо аз маблағҳои дар натиҷаи оптимизатсияи катҳо ва кадрҳо сарфашударо истифода бурда наметавонанд;

- маҷмуи имтиёзҳои асосӣ (шакл, ҳаҷм ва шартҳои расондани ёрии тиббӣ дар муассисаҳои тиббии давлатии ноҳияҳои пилотӣ ба таври ройгон ва қисман пардохткунӣ муайян карда мешавад). Дақиқан муайян кардан зарур аст, ки ба гирифтори бемории сил ва шахсони тамосии онҳо чи гуна хизматрасониҳо ройгон ва чи гуна хизматрасониҳо бо нархи пасттар расонида мешавад (тибқи фармоиш).

124. Дигар ҳуҷҷатҳои меъёрӣ, аз қабилӣ супориши техникӣ, уҳдадорӣҳои вазифавӣ мутахассисони соҳаи тиб, меъёри ҳаҷми қор, раванди аккредитатсия, қоидаҳои санҷиш, барасмиятдарории гумрукии маводи доруворӣ ва молҳои озмоишгоҳӣ ва ғайра ниёз ба таҷдид ва мутобиқгардонӣ ба ҳадафҳои Барномаи миллии мубориза бо бемории сил доранд. Илова бар ин, чорабиниҳои барнома бояд бо меъёрҳо ва стандартҳои дар дигар санадҳои меъёрии соҳавӣ овардашуда ба монанди Стратегияи миллии тандурустӣ барои солҳои 2020-2030, стратегия дар самти захираҳои инсонӣ барои тандурустӣ (аз ҷумла таълими давомдори тиббии мутахассисони тиббӣ), маҷмуи имтиёзҳои асосӣ, Системаи иттилоотӣ тандурустӣ, нақшаи стратегӣ, Системаи миллии таъмини сифат, Бақайдгирии маводҳои доруворӣ, Системаи идоракунии харид ва таъминот (бо дарбаргирии харидории доруворӣи баландсифат (пешакӣ аз ҷониби Созмони умумиҷаҳони тандурусти тахассусёфта) аз таъминкунандагони байналмилалӣ ғайритиҷоратӣ), Амалҳои хуби паҳнкунӣ ва заминаи меъёрӣ-ҳуқуқӣ соҳаи зиддисилӣ аз қабилӣ Нақшаи Гузариши Устувор (аз ҷумла тақсмоти иловагии буҷети давлатӣ) мувофиқат кунад ё аз ҷониби онҳо дастгирӣ ёбад.

125. Барнома бояд қодир бошад, ки тавассути таъботи дурусти гирифтори бемории сил ва шахсони аз он сироятёфта, инчунин пешгирии ҳолатҳои нави сироятёбӣ шахсони алоҳида ва ҷамоаҳо аз гирифтор шудан ба бемории сил ҳимоя кунад. Ин риояи арзишҳо ва қоидаҳои асосии одоб, аз ҷумла адолати иҷтимоӣ ва баробарӣ, шаффофият ва ҳисоботдиҳиро талаб мекунад. Давлат уҳдадор аст, ки таъмини хизматрасониҳои зидди бемории сил мутобиқи стандартҳои байналмилалӣ эътирофшудаи сифат танзим намояд. Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли ва Маркази ҷумҳуриявӣи ҳимояи аҳоли аз бемории сил дар раванди ҳамоҳангсозии қонунгузори Тоҷикистон ва санадҳои зерқонунӣ мутобиқи стандартҳои байналмилалӣ ҳуқуқҳои беморон ва одоби бемории сил ташаббус нишон медиҳад. Маркази ҷумҳуриявӣи ҳимояи аҳоли аз бемории сил, инчунин ворид кардани масоили ҳуқуқӣ ва ахлоқиро ба дастурамалҳо ва муқаррарот таъмин мекунад.

126. Набудани усули хуби амалкунандаи ёрии паллиативӣ дар Тоҷикистон яке аз камбудӣҳои асосии барнома мебошад. Барномаи

мазкур пешниҳод мекунад, ки тавассути кумаки техникии беруна ва маҳаллӣ таҳия ва татбиқи сиёсати ёрии паллиативӣ ва усули ба далелҳо асосёфтаи амалия дастгирӣ карда шавад. Расонидани кумаки паллиативӣ усулест, ки бо роҳи пешгирӣ ва сабукгардонии дарду азобҳо тавассути ташхиси бармаҳал ва табобати дард ва дигар душвориҳои тандурустӣ сифати зиндагии беморон ва оилаҳои онҳоро беҳтар мекунад. Он набояд чунин маънидод карда шавад, ки гирифтборони бемории сил бо мақсади ҳифзи ҳома аз сирояти сил алоҳида ва ҷудо нигоҳ дошта шаванд, балки бояд тамоми ҷанбаҳои «ёрии паллиативӣ»-ро тавре, ки Созмони умумиҷаҳонии тандурустӣ муайян кардааст, дар бар гирад. Аз ин рӯ, ин усул бояд ба беморон аз дард ва ранҷ таскин бахшад ва низоми дастгириеро пешниҳод кунад, ки ба беморон ва оилаҳои онҳо дар бартараф кардани душвориҳо мадад расонад.

127. Бояд платформаи устувори бисёрсамтаи ҷамъиятӣ бо истифода аз иқтидори мавҷудаи кумитаҳои маҳаллии ҳифзи саломатӣ, ҷамоатҳои осебдида, шабакаи ташкилотҳои ҷамъиятии маҳаллии ба бемории сил ҷалбшуда ва гурӯҳи ихтиёриён, гурӯҳҳои дастгирии беморон ва намояндагони мақомоти маҳаллӣ таъсис дода шавад. Низоми тандурустии ҷамъиятӣ бояд тақвият ёбад ва ба сатҳи баландтари фаъолият дар таъмини маълумот оид ба пайгирии тамосҳо, риоя кардани речаи муолиҷаи бемории сил, табобати пешгирикунандаи бемории сил ва дигар омилҳои аҳамиятнок ҷалб карда шавад. Ҳар як фаъолият бояд хабардоркунии кӯдакону наврасонро оид ба бемории сил, муоина, пешгирӣ ва дарёфти ҳолатҳои бемории сил дар бар гирад, онҳо метавонанд дар ташкили кумаки иҷтимоӣ ба оилаҳои осебпазир нақши муҳим дошта бошанд. Ба ҳома дар паст кардани сатҳи доғузори ва таъсир вобаста ба ин беморӣ таъсир расонанд. Монеаҳои марбут ба ҳуқуқи инсон ва монеаҳои гендериро дар роҳи дастрасӣ ба хизматрасониҳо оид ба пешгирӣ, ташхис ва табобати бемории сил бартараф кунанд. Онҳо аксар вақт метавонанд, ки оилаҳои бемории силдоштаро ба меҳнати мувофиқтарини даромаднок ҷалб кунанд.

128. Дастгирии шабакаҳои ҳамсолон (аз ҷумла гурӯҳҳои наврасон) дар ҳама беморхонаҳои зиддисилӣ ва ба онҳо ҳамроҳ кардани беморони нав чун роҳи самараноки ҳавасмандкунӣ ба риояи речаи табобат собит шудааст. Дар Тоҷикистон ҷалби одамони машҳур ба маъракаҳои тарғиботӣ дар сатҳи миллӣ таҷрибаи мусбат ба даст овардааст. Ин таҷриба бояд васеътар ба қор бурда шавад. Қормандони иҷтимоӣ дар якҷоягӣ бо ташкилотҳои ҷамъиятӣ метавонанд, ки дар тавсеаи истифодаи усулҳои мавҷудаи маълумоти муттасили тиббӣ, ки ба шароит ва талаботи ҳар як оилаи алоҳида нигаронида шудааст (назорати видеои табобат, табобати бевосита назоратшавандаи оилавӣ, табобат дар сатҳи маҳал ва ғайра), инчунин барои ҷалби беморони табобатёфта ва аъзои оилаи онҳо ба дастгирии дигар гирифтборони бемории сил ёрӣ расонанд.

129. Дар Тоҷикистон ҳуқуқи чун табиби амалкунанда фаъолият бурдан дар асоси дипломи донишгоҳи эътирофшудаи тиббӣ (ё дигар

муассисаи ваколатдор) ва шаҳодатномаи ихтисоси таҷрибаомӯзӣ дода мешавад. Тибқи қонунгузориҳои миллӣ табиби амалкунанда бояд ҳар панҷ сол як маротиба дар курсҳои тақмили ихтисоси Донишкадаи тақмили ихтисоси баъдидипломии кормандони тибби Тоҷикистон иштирок кунад ва аз аттестатсия (санҷиш) гузарад. Ин шакли ҳозираи тақмили муттасили касбӣ мебошад. Донорҳои байналмилалӣ ва дигар созмонҳо барои мутахассисони соҳаи тиб модулиҳои гуногуни омӯзиш ва курсҳои таълимиро пешниҳод мекунад. Модулиҳои омӯзишӣ ба тавсияҳои охири Созмони умумичаҳонии тандурустӣ ва таҷрибаи байналмилалӣ асос ёфтаанд. Ғайр аз ин, бисёр омӯзгорони ватанӣ метавонанд, ки ба кормандони тандурустӣ омӯзиши баландсифати тиббиро пешниҳод намоянд. Дар Тоҷикистон бисёр протоколҳо ва дастурҳои клиникӣ қабул карда шудаанд, ки дар ҷараёни таълим истифода мешаванд. Аммо бояд таъкид кард, ки модулиҳои омӯзишӣ барои таҷрибаомӯзон аккредитатсия нагардидаанд ва кредити (баҳо, ҳол) дахлдори тақмили муттасили касбиро намедиханд. Ин ҳавасмандии кормандони соҳаи тибро барои иштирок дар омӯзишҳои тақмили муттасили касбӣ коҳиш медиҳад. Тадбирҳои, ки дар барнома пешниҳод мешаванд, ба стратегияи идоракунии кадрҳо мутобиқ шудаанд, ки ба бунёди низоме, ки таҷдиди мунтазам ва устуворонаи барномаҳои таълимии мактабҳои тиббӣ ва донишгоҳҳо таъмин мекунад, равона карда шудаанд. Дар ин раванд се сатҳи таҳсилот баррасӣ хоҳанд шуд:

- таҳсили асосии тиббӣ (бакалавриат ва магистратура). Аз нав дида баромадани вазифаҳои омӯзишии мавҷудбуда оид ба табобати бемории сил ва таҳияи роҳҳои нав зарур аст, зеро аз он вақте ки барномаи таълимии мактабҳои тиббӣ таҷдид ёфта буданд, усулҳои идоракунии ҳолатҳои бемории сил тағйир ёфтанд. Барои муассисаҳои таълимии тиббӣ барномаи таълимии таҷдидшуда оид ба бемории сил ва модулиҳои дахлдори таълимӣ таҳия карда мешаванд. Ҳамкориҳои барнома бо донишгоҳҳо ва коллеҷҳои тиббӣ таҳким ёфта, мутахассисони барнома дар тарҳрезии модулиҳои таълимӣ барои донишҷӯён ҷалб карда мешаванд. Илова бар ин, омӯзгорон аз донишгоҳҳо тавассути ба ҳайси тренерҳо ҷалб кардан ба конференсиҳои илмӣ дар соҳаи бемории сил рӯҳбаланд карда мешаванд. Китобҳои дарсии донишгоҳ бо дарназардошти дастовардҳои нав дар соҳаи мубориза бар зидди бемории сил нав карда мешаванд;

- таҳсили ихтисосии баъдидипломӣ (тахассусгирӣ). Машқҳои ихтисосӣ дар заминаи муассисаҳои клиникӣ гузаронида мешаванд. Барнома итминон ҳосил мекунад, ки омӯзгорон аз маълумоти ҷадид дар бораи бемории сил огоҳ ҳастанд, модулиҳои таълимии тақмилиёфтаре истифода мебаранд ва ба донишҷӯён иҷозат дода мешавад, ки дар машварати табибон иштирок кунанд. Ғайр аз он, устодони муассисаҳои таълимии тиббӣ барои тартиб додани модулиҳои таълимӣ барои пизишкони амалкунанда ва гузаронидани тренингҳо барои

мутахассисони соҳаи тиб ҷалб карда мешаванд. Маркази миллии таълимии ихтисоси бемории сил ҳамчун як пойгоҳи таълимии клиникӣ барои таъмини таълими тахассусӣ барои донишҷӯён истифода мешавад;

- таҳсилоти касбии бетанаффус. Донишкадаи тақмили ихтисоси баъдидипломии кормандони тибии Тоҷикистон дар якҷоягӣ бо Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии аккредитатсия шудани модулҳои таълимӣ ва ба кормандони омӯзонидашудаи соҳаи тиб додани кредитхоро таъмин мекунад. Кредитҳои додашуда ҳангоми имтиҳонҳои аттестатсионӣ ба назар гирифта мешаванд. Барнома ҳам бо муассисаҳои таълимие, ки ба гузаронидани тақмили касбии баъдидипломӣ ҷалб мешаванд ва ҳам бо шарикони байналмилалӣ, ки таълим ва омӯзишро оид ба бемории сил пешниҳод мекунад, ҳамкорӣ хоҳад кард. Барнома аз шарикон талаб мекунад, ки омӯзишхоро бо нақшаи таҳкими иқтисодии миллӣ мутобик созанд.

130. Барнома бо шариконе, ки дар ислоҳоти таҳсилоти тиббӣ ҷалб шудаанд, фаъолона ҳамкорӣ мекунад ва онҳоро дастгирӣ месозад, то мунтазам аз нав шудани раванди таълим бо дарназардошти дастовардҳои охири дар самти ташхис, табобат ва нигоҳубини умумии бемории сил таъмин карда шавад.

131. Бо мақсади дастгирӣ кардани барномаи муборизаи алайҳи бемории сил бо тавсияҳои таҳлилий барои қабули қарорҳои амалӣ ё пешниҳоди маълумот дар бораи самаранокии усулҳои муайяни инноватсионӣ ва дар маҷмӯъ саҳмгузори дар таҳқиқоти умумичаҳонии бемории сил, барномаи таҳқиқотҳои фаврӣ бо мавзӯҳои афзалиятноки тадқиқот таҳия карда мешаванд. Тадқиқоти амалии вобаста ба бемории сил бояд барои ҳалли вазифаҳои низоми тандурустӣ дар робита бо назорати бемории сил ва хизматрасонӣ (ба монанди хароҷоти молиявӣ оила вобаста ба табобати бемории сил, мушкилоти дастрасӣ ба хизматрасониҳо, монеа ва таъхир дар роҳи беморон, фаъолияти беморхона ва омилҳои хатарноки марбут ба хизматрасонӣ барои бемории сили бо доруҳои сершумор ва васеи устувор ва ғайра) нигаронида шавад. Истифодаи далелҳои бозғатимоди таҳлилий барои қабули қарори дуруст дар роҳи беҳтар шудани иҷрои барномаи миллии мубориза бо бемории сил мусоидат мекунад. Тадқиқоти хуб тарҳрезӣшуда ва мақсадноки амалӣ воситаи пунарзиши ҷамъоварии маълумот ва далелҳо мебошад, хусусан вақте ки роҳандозии чорабиниҳои инноватсионӣ ва ё бисёрсилсилави талаб карда мешаванд. Ин барнома ба таҳкими минбаъдаи иқтисодии миллӣ ва андӯштани таҷриба дар таҳқиқоти муосир ва мураккабу натиҷабахш оид ба бемории сил нигаронида шудааст. Барнома дастгирии ду навъи тадқиқотиро пешбинӣ менамояд:

- тадқиқоти клиникӣ, аз ҷумла иштирок дар таҳқиқоти байналмилалӣ тиббӣ;

- таҳқиқоти амалиётӣ дар ҷанбаҳои афзалиятноки марбут ба роҳандозии тадбирҳои зиддисилӣ дар Тоҷикистон.

§ 3. Баҳодихии мунтазами амалисозии Барномаи миллии ҳимояи аҳоли аз бемории сил барои солҳои 2021-2025

132. Назорат, баҳогузорӣ ва арзёбии барнома вазифаҳои муҳими ҳифзи тандурустии аҳоли буда, қисми ҷудонопазири роҳандозӣ ва идоракунии барномаи миллии мебошад. Хеле муҳим аст, ки назорати натиҷабархш ва дастгирикунандаи барнома ҳамчун воситаи калидии баҳогузорӣ идома дода шавад. Назорат тамоми паҳлӯҳои марбут ба татбиқи чораҳои мубориза бар зидди бемории сил, ки дар барнома дар сатҳи вилоятӣ, ноҳиявӣ ва институтсионалӣ пешбинӣ шудааст, фаро мегирад, аз ҷумла дарёфти ҳолатҳои беморӣ, фаъолияти ташхисӣ ва дастгирии озмоишгоҳӣ, муоинаи бемории сил дар байни тамосҳо ва дигар гурӯҳҳои зерӣ хавф қарордошта, таъбабути идоракунии ҳолатҳо, кумак барои ҳавасмандии бемор ба риояи речаи таъбабути, пайгирии тамосҳо ва нафарони таъбабутиро кандакарда, идоракунии маводи доруворӣ, аз ҷумла идоракунии фармакологӣ ва идоракунии таъбироти номатлуб ва бемориҳои ҳамрадиқ, озмоиш ва пешгирии сирояти ниҳонии сил, амалиёт оид ба бемории сил, вирусӣ норасоии масунияти одам, бақайдгирӣ ва ҳисоботдиҳӣ ва ғайра. Ташрифи назоратӣ на танҳо барои ҷамъоварӣ ва санҷиши маълумот истифода бурда мешавад, балки имконият медиҳад, ки камбудӣ муайян карда шаванд ва дар маҳалҳо вобаста ба онҳо омӯзиш гузаронида шавад (мутобиқи замимаи 5).

133. Дар сатҳи марказӣ гурӯҳи корӣ оид ба мониторинг ва баҳодихӣ ташкил карда мешавад, ки аз намояндагони мақомоти давлатӣ ва созмонҳои байналмилалию ҷамъиятӣ иборат мебошад. Гурӯҳ дар ҳар се моҳ як маротиба ҷамъ мешавад. Ташрифҳои назоратии муфид ва ёридиханда ба вилоятҳо ва шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурӣ тибқи нақшаи солона амалӣ карда мешавад. Баъд аз анҷоми ташрифи назоратӣ ва санҷиш гурӯҳи корӣ дар ҳар вилоят ва шаҳру ноҳияҳо машғулиятҳо ташкил карда, камбудӣ ва дастовардҳои муҳокима мекунад. Маълумоти дар натиҷаи назорат бадастомада ҳам бо гурӯҳи идоракунии барнома дар сатҳи вилоят ва мақомоти давлатии тандурустӣ дар вилоятҳо муҳокима карда мешаванд. Дар сатҳи марказӣ бо иштироки кормандони вилоятӣ барнома вохӯриҳои мунтазам баргузор мешаванд, то ки натиҷаҳои назоратро баррасӣ ва мушкилоти асосиро дар маҳалҳо дақиқ карда, барои андешидани чораҳои ислоҳӣ ва қадамҳои минбаъдаи созанда нақшаи самаранок тартиб диҳанд.

134. Шарҳи ҳамаҷонибаи барнома аз ҷониби дафтари минтақавии Созмони умумичаҳонии тандурустӣ барои кишварҳои Аврупои Шарқӣ ва Осиёи Марказӣ дар ҳамкорӣ бо дигар шарикон гузаронида шуда, тамоми соҳаҳои назорати бемории сил дар кишварро дар бар мегирад.

135. Ташрифҳои назоратии вилоятӣ ба ҳамаи ноҳияҳои вилоят дар се моҳ як маротиба ба нақша гирифта шудаанд. Бо мақсади самарабахшӣ ва мубрамияти назорат рӯйхатҳои санҷишӣ ва шаклҳои ҳисоботӣ нав карда мешаванд, то ки ҳама шартҳо, аз ҷумла тадбирҳои нав, пешниҳоди далелҳо барои қабули қарорҳо оид ба хубтар кардани хизматрасонӣ дар маҳал ба назар гирифта шаванд ва таҳлили

самараноки нишондиҳандаҳо ва чамъоварии далелҳо барои қабули қарор дар сатҳи миллӣ таъмин гардад.

136. Ҳуҷҷатҳои бақайдгирӣ ва ҳисоботдиҳӣ ба меъёрҳо мувофиқ мешаванд ва мунтазам аз рӯи талаботи ҳисоботии кишвар ба тавсияҳои Созмони умумиҷаҳонии тандурустӣ мутобиқ карда мешаванд. Бақайдгирии миллии электронии бемории сил дар заминаи барномаи Опенемерес асос ёфтааст ва дар 76 нуқтаи воридкунии маълумот, аз ҷумла раёсати тиббии Сарраёсати иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ роҳандозӣ шудааст. Маркази ҷумҳуриявии ҷимояи аҳолии аз бемории сил аз ин 6 нуқтаи вилоятӣ назоратӣ маълумотро ҷамъ карда, омори ҷумҳуриявиро тартиб медиҳад. Маълумот ҳангоми ташрифи назоратӣ санҷида мешавад.

8. НАТИҶАҲОИ АМАЛИСОЗИИ БАРНОМА

137. Принсипи асосии татбиқи барнома таъмини иштироки васеъ ва муносибати бисёрсоҳавӣ дар банақшагирӣ, татбиқ, назорат ва арзёбии барномаҳо мебошад. Мувофиқи тавсияҳои глобалӣ ва минтақавӣ барнома иштироки ҳамаҷонибаи муассисаҳои гуногуни ҳукуматӣ, ташкилотҳои ғайридавлатӣ, инчунин шарикони байналмилалиро дар ин раванд пешбинӣ менамояд. Татбиқи даҳлатҳои стратегӣ, ки дар боло оварда шудаанд, ба таҷрибаи пешқадам таъя намуда, кӯшиш ба харҷ медиҳанд, ки бунёди шарикони нав ва тақвият додани шарикони мавҷударо барои муборизаи самаранок бар зидди бемории сил мустаҳкам кунанд. Барои иҷроӣ вазифаҳои гузошташуда ҳамкорӣ бо шарикони зерин тақвият дода мешавад:

- Ҳазинаи глобалии мубориза бо бемории пайдошудаи норасоии масуният, бемории сил ва вараҷа (Ҳазинаи глобалӣ). Барномаи рушди Созмони Милалӣ Муттаҳид гирандаи асосии гранти сил барои давраи 3 сола мебошад. Моҳи март соли 2020 Ҷумҳурии Тоҷикистон маълумоти барои гирифтани гранти нави 3-сола дархост кард, ки аз моҳи январ соли 2021 то декабри соли 2023 амалӣ карда мешавад ва ба бартараф кардани камбудии нигаронида шудааст, ки маблағгузориҳои дохилӣ барои он кофӣ нест;

- Агентии Иёлоти Муттаҳидаи Америка оид ба рушди байналмиллалӣ. Тӯли 25 соли охир дар таҳкими муборизаи зиддисилӣ Агентии Иёлоти Муттаҳидаи Америка оид ба рушди байналмиллалӣ шарикони асосии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳисоб меравад. Алҳол Агентии Иёлоти Муттаҳидаи Америка оид ба рушди байналмиллалӣ барои ворид намудани механизмҳои васеи дарёфти ҳолатҳои бемории сил ва бемории сили ба доруворӣ устувор тавассути тақвият додани системаи пайгирии тамосҳо миёни гурӯҳҳои осебпазири аҳолии ва гурӯҳҳои хавфи баланд нисбати бемории сил кумак мерасонад. Самтҳои асосии фаъолияти лоиҳаи мазкур ин вориднамоии нақшаи миллии стратегияи рушди соҳаи озмоишгоҳҳои зиддисилӣ, тақвият бахшидани сифати хизматрасониҳои тиббӣ оид ба идоракунии ҳолатҳои бемории сили ба доруворӣ устувор, беҳтар намудани расонидани кумак ба беморон

барои риояи таботати зиддисилӣ, паст намудани тамғагузорӣ ва хуқуқпоймолкунӣ, дастгирӣ намудани системаи эътимодноки чамъоварӣ, таҳлил ва мубодилаи мутақобили маълумот, баланд гардонидани иқтидори кормандони соҳаи зиддисилӣ ва кумаки аввалияи тиббию санитарӣ, ворид намудани механизмҳои нави маблағгузори соҳаи зиддисилӣ, беҳтар гардонидани шароитҳои мусоид ва маблағгузори устувори барномаҳо оид ба бемории сил ва бемории сили ба доруворӣ устувор, пурзӯр намудани системаи мониторинг ва баҳодихии барномаи зиддисилӣ ба шумор мераванд;

- бахши Ассотсиатсияи Шоҳигарии Нидерландия оид ба назорати бемории сил ба Барнома кумаки дарозмуддати техникӣ, аз ҷумла дар соҳаи таботати бемории сили ба доруворӣ устувор бо истифодаи усулҳои нави таботат, алаҳхусус речаҳои кӯтоҳмуддат ва таботат бо доруҳои нав мерасонад;

- Созмони умумичаҳонии тандурустӣ тавассути дафтари минтақавиаш дар Аврупои Шарқӣ ва Осиёи Марказӣ, аз ҷумла дар Тоҷикистон барои дастгирии коркарди лоиҳаҳои афзалиятнок ва ташаббусҳои нав кумак мекунад.

9. МАБЛАҒГУЗОРИИ БАРНОМА

138. Арзиши умумии Барнома дар давоми панҷ сол 551235033 (панҷсаду панҷоҳу як миллиону дусаду сию панҷ ҳазору сию се) сомонӣ мебошад. Талаботи солонаи Барнома аз 88350016 (ҳаштоду ҳашт миллиону сесаду панҷоҳ ҳазору шонздаҳ) сомонӣ барои соли 2021 то 184768536 (яксаду ҳаштоду чор миллиону ҳафтсаду шасту ҳашт ҳазору панҷсаду сию шаш) сомонӣ барои соли 2025 ташкил медиҳад. Афзоиши буҷет бо тадричан васеъ шудани хизматрасониҳо оид ба пешгирӣ ва таботати бемории сил алоқаманд аст (мутобиқи замимаи 6).